Circular Marathi

मुंबई विद्यापीठ

परिपत्रक

क्र.मा.सं.वि.क/आयसीडी/२०२४-२५/१००८

विद्यापीठाच्या विविध शैक्षणिक विभागांचे संचालक/ विभाग प्रमुख, सर. ज. जी. वास्तुशास्त्र महाविद्यालयाचे प्राचार्य, संचालक, ज्ञानस्त्रोत केंद्र, संचालक, परीक्षा व मुल्यमापन मंडळ, विद्यापीठाच्या रत्नागिरी, ठाणे व सिंधुदूर्ग उपपरिसरांचे संचालक, वित्त व लेखा अधिकारी, सर्व उपकुलसचिव, स्था. नियंत्रक, मुद्रण व लेखन सामुग्री, विद्यापीठ अभियंता, सर्व सहायक कुलसचिव आणि कुलसचिवांच्या कार्यालयातील सर्व विभागांचे/कक्षांचे प्रमुख यांना कळविण्यात येते की, **महाराष्ट्र शासन राजपत्र, असाधारण भाग चार — अ, दिनांक २८ जानेवारी, २०२५/ माघ ८, शके १९४६ च्या अधिसुचनेनुसार,** विपश्यना रजेच्या बाबतीत खालील बदल करण्यात आले आहेत.

"(४) (अ) जर एखाद्या शासकीय कर्मचाऱ्यांने महाराष्ट्र राज्याच्या केंद्रामधील विपश्यना रिसर्च इन्स्टिट्यूट, धम्मगिरी, इगतपुरी, जिल्हा नाशिक या संस्थेने आयोजित केलेल्या दहा दिवसांच्या विपश्यना प्रशिक्षण सहभाग घेतलेला असेल तर;

(ब) जर एखाद्या शासकीय कर्मचाऱ्याने लोणावळा येथील कैवल्यधाम, लोणावळा व मुंबई या संस्थेने आयोजित केलेल्या दहा दिवसांच्या योग विद्या प्रशिक्षणात सहभाग घेतलेला असेल तर;

अशा कर्मचाऱ्यास **वैद्यकीय प्रमाणपत्र सादर न करता एकावेळी कमाल १४ दिवसांची परिवर्तित रजा पुढील अटी व शर्तीवर मंजूर करता येईल:-**

(एक) **परिवर्तित रजा आवश्यकतेनुसार तीन वर्षातून एकदा व संपूर्ण सेवा कालावधीमध्ये कमाल सहा वेळा याप्रमाणे अनुज्ञेय राहील.**

(दोन) शासकीय कर्मचाऱ्यांनी रजेचे आवेदन पत्र संबंधित केंद्राच्या प्रशिक्षणाच्या प्रवेशपत्राच्या फोटो प्रतीसह सादर करणे, तसेच रजेवरून परत आल्यानंतर रुजु होताना प्रशिक्षण पूर्ण केल्याचे संबंधित प्रशिक्षण केंद्राचे प्रमाणपत्र सादर करणे आवश्यक राहील.

(तीन) या प्रशिक्षणासाठीचा अपेक्षित खर्च संबंधित शासकीय कर्मचाऱ्यांनी स्वतः सोसावयाचा आहे.

(चार) सदर सवलत हक्क म्हणून मागता येणार नाही."

Circular Marathi

सदर बाब विद्यापीठाच्या विविध शैक्षणिक विभागांचे संचालक/ विभाग प्रमुख, सर. ज. जी. वास्तुशास्त्र महाविद्यालयाचे प्राचार्य, संचालक, ज्ञानस्त्रोत केंद्र, संचालक, परीक्षा व मुल्यमापन मंडळ, विद्यापीठाच्या रत्नागिरी, ठाणे व सिंधुदुर्ग उपपरिसरांचे संचालक, वित्त व लेखा अधिकारी, सर्व उपकुलसचिव, स्था. नियंत्रक, मुद्रण व लेखन सामुग्री, विद्यापीठ अभियंता, सर्व सहायक कुलसचिव आणि कुलसचिवांच्या कार्यालयातील सर्व विभागांचे/कक्षांचे प्रमुख, यांनी स्थायी शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांच्या निदर्शनास आणून द्यावी.

२४ फेब्रुवारी, २०२५.
भारतीय सौर, २८माघ/तपस्य, शके १९४६.
मुंबई - ४०००३२.

(डॉ. प्रसाद कारंडे)
कुलसचिव
मुंबई विद्यापीठ

प्रति,
विद्यापीठातील सर्व विभागांचे संचालक/विभाग प्रमुख,
सर ज. जी. वास्तुशास्त्र महाविद्यालयाचे प्राचार्य,

विद्यापीठ ग्रंथालयाचे ग्रंथपाल,
संचालक, परिक्षा व मुल्यमापन मंडळ, वित्त व लेखा अधिकारी,
संचालक, रत्नागिरी उपपरिसर,
संचालक, ठाणे उपपरिसर,
संचालक, सिंधुदुर्ग उपपरिसर,
सर्व उपकुलसचिव, स्थानापन्न नियंत्रक, मुद्रण व लेखन सामुग्री,
विद्यापीठ अभियंता, सर्व सहायक कुलसचिव आणि कुलसचिवांच्या कार्यालयातील सर्व विभागांचे कक्षांचे प्रमुख

(अ) प्रत माहिती व योग्य त्या कार्यवाहीसाठी अग्रेषित -

१. विद्यापीठातील सर्व उपकुलसचिव,
२. उपकुलसचिव/मुख्य लेखापाल (वित्त व लेखा विभाग)
३. स्थानापन्न नियंत्रक, मुद्रण व लेखन सामुग्री, विद्यापीठ मुद्रणालय.
४. विद्यापीठ अभियंते (फोर्ट परिसर , विद्यानगरी परिसर, रत्नागिरी, ठाणे व सिंधुदुर्ग उपपरिसर)
५. सर्व सहायक कुलसचिव/सहायक कुलसचिव (वित्त व लेखा)
६. सुरक्षा अधिकारी, तसेच सर्व सहायक सुरक्षा अधिकारी.
७. कुलसचिवांच्या कार्यालयातील सर्व विभागांचे/कक्षांचे प्रमुख.
८. उद्यान अधिक्षक/अधिक्षक (तांत्रिक) , विधी विभाग

९. स्वीय सहायक (१) कुलगुरु (२) प्र-कुलगुरु(३) कुलसचिव (४) वित्त व लेखा अधिकारी (५) संचालक, परिक्षा व मुल्यमापन मंडळ

(ब) प्रत माहितीसाठी अग्रेषित -

१. सचिव, उ.मा.सा.

२. अध्यक्ष, मुंबई युनिवर्सिटी ऑफिसर्स व वेल्फेअर असोसिएशन (मुनोवा)

३. सरचिटणीस, मुंबई विद्यापीठ कर्मचारी संघ.

४. सरचिटणीस, शैक्षणिक कर्मचारी कल्याणकारी संघटना.

५. सरचिटणीस, मुंबई विद्यापीठ मागासवर्गीय कर्मचारी संघटना.

६. सचिव, ऑल इंडिया आदिवासी एम्पलॉइज फेडरेशन शाखा, मुंबई विद्यापीठ.

(डॉ. प्रसाद कारंडे)
कुलसचिव
मुंबई विद्यापीठ

RNI No. MAHBIL /2009/31733

सत्यमेव जयते

महाराष्ट्र शासन राजपत्र

असाधारण भाग चार-अ

वर्ष ११, अंक ९] मंगळवार, जानेवारी २८, २०२५/माघ ८, शके १९४६ [पृष्ठे ३७, किंमत : रुपये १५.००

असाधारण क्रमांक ११

प्राधिकृत प्रकाशन

महाराष्ट्र शासनाने केंद्रीय अधिनियमांन्वये तयार केलेले
(भाग एक, एक-अ आणि एक-ल यांमध्ये प्रसिद्ध केलेले नियम व आदेश यांव्यतिरिक्त) नियम व आदेश.

वित्त विभाग

मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक,

मंत्रालय, मुंबई ४०००३२, दिनांक २८ जानेवारी, २०२५.

अधिसूचना

भारताचे संविधान.

क्रमांक मनासे-२०२०/प्र.क्र. ४/सेवा-६.—भारताच्या संविधानाच्या अनुच्छेद ३०९ च्या परंतुकाद्वारे प्रदान केलेल्या अधिकारांचा वापर करून, महाराष्ट्राचे राज्यपाल, याद्वारे, महाराष्ट्र नागरी सेवा (रजा) नियम, १९८१ यामध्ये आणखी सुधारणा करण्यासाठी पुढील नियम करीत आहेत :—

१. या नियमांस, महाराष्ट्र नागरी सेवा (रजा) (सुधारणा) नियम, २०२५, असे म्हणावे.

२. मुख्य नियमांच्या नियम ३ मधील, “शासन” या मजकुराऐवजी, “वित्त विभाग” हा मजकूर दाखल करण्यात येईल.

३. मुख्य नियमांच्या नियम १५ मधील, स्पष्टीकरणानंतर, पुढील टीप-१ व २ जादा दाखल करण्यात येतील :—

“**टीप १**—नैमित्तिक रजेच्या मागे व पुढे आलेले कोणत्याही संख्येतील शनिवार, रविवार आणि/किंवा सार्वजनिक सुट्या जोडून घेण्याची तसेच नैमित्तिक रजेमध्ये आलेली सुटी किंवा सुट्यांची मालिका नैमित्तिक रजेस जोडून घेण्याची परवानगी देता येईल. एकावेळेस सलगपणे घेतलेल्या नैमित्तिक रजा व सुट्या यांचा एकूण कालावधी, सात दिवसांपेक्षा अधिक असणार नाही. अपवादात्मक परिस्थितीत, तो दहा दिवसांपर्यंत वाढविता येतील.

टीप २— एका कॅलेंडर वर्षामध्ये केवळ आठ नैमित्तिक रजा अनुज्ञेय असतील.”.

४. मुख्य नियमांच्या नियम १६ ऐवजी, पुढील नियम दाखल करण्यात येईल :—

"**१६. अखंडित रजेची कमाल मर्यादा.-**

(१) कोणत्याही शासकीय कर्मचाऱ्यास, सलग पाच वर्षांपेक्षा अधिक कालावधीसाठी कोणत्याही प्रकारची रजा मंजूर करण्यात येणार नाही.

(२) प्रकरणाची अपवादात्मक परिस्थिती विचारात घेऊन, वित्त विभागाने अन्यथा निर्धारित केल्याखेरीज, जो शासकीय कर्मचारी, स्वीयेतर सेवेव्यतिरिक्त, रजेसह किंवा रजेशिवाय, सलग पाच वर्षांपेक्षा अधिक कालावधीसाठी अनुपस्थित राहील त्या शासकीय कर्मचाऱ्याने शासकीय सेवेचा राजीनामा दिला आहे असे मानण्यात येईलः

परंतु, पोट-नियम (२) च्या तरतुदी लागू करण्यापूर्वी, शासकीय कर्मचाऱ्याला अशा अनुपस्थितीची कारणे स्पष्ट करण्याची वाजवी संधी देण्यात येईल.

स्पष्टीकरण.—"वाजवी संधी" याचा अर्थ, संबंधित शासकीय कर्मचाऱ्यास नोंदणीकृत पोच देय डाकेने (R.P.A.D.) किंवा इलेक्ट्रॉनिक माध्यमाद्वारे दिलेली सूचना, असा आहे आणि संबंधित शासकीय कर्मचाऱ्याने, नोंदणीकृत पोच देय डाकेने (R.P.A.D.) किंवा इलेक्ट्रॉनिक माध्यमाद्वारे सूचना प्राप्त झाल्याच्या दिनांकापासून तीस दिवसांच्या आत, त्याचे उत्तर सादर करावयाचे आहे.".

५. मुख्य नियमाच्या नियम १८ ऐवजी, पुढील नियम दाखल करण्यात येईल :-

"**१८. अन्य शासनाकडे प्रतिनियुक्तीने किंवा स्वीयेतर सेवेत तात्पुरती बदली झाली असताना हे नियम लागू होणे.-**

(१) ज्या शासकीय कर्मचाऱ्यांना, हे नियम लागू आहेत त्या शासकीय कर्मचाऱ्यांची केंद्र सरकारकडे किंवा इतर कोणत्याही राज्य शासनाकडे प्रतिनियुक्तीने तात्पुरती बदली झाली असता, त्यांना हेच नियम लागू होतील.

(२) भारतामध्ये प्रतिनियुक्तीवर असणाऱ्या शासकीय कर्मचाऱ्याने, १२० दिवसांपेक्षा अधिक नसणाऱ्या कालावधीसाठी रजेचा त्याचा अर्ज, त्याच्या नियोक्त्याकडे सादर केला पाहिजे. जर कालावधी १२० दिवसांपेक्षा अधिक असेल तर, त्याने, त्याच्या नियोक्त्यामार्फत रजा मंजूर करणाऱ्या सक्षम प्राधिकाऱ्याकडे अर्ज सादर केला पाहिजे.

(३) भारतामध्ये प्रतिनियुक्तीवर असणाऱ्या शासकीय कर्मचाऱ्याला, १२० दिवसांपेक्षा अधिक नसेल इतक्या कालावधीची रजा त्याच्या नियोक्त्याकडून मंजूर केली जाऊ शकेल, परंतु, ती रजा अनुज्ञेय असल्याचे संबंधित शासकीय कर्मचाऱ्याच्या कार्यालय प्रमुखाने प्रमाणित केले पाहिजे. त्याहून अधिक कालावधीची रजा, बदली मंजूर करणाऱ्या प्राधिकाऱ्याद्वारे मंजूर करता येईल.

(४) भारतामध्ये स्वीयेतर सेवेत काम करीत असलेल्या शासकीय कर्मचाऱ्यास, तो ज्या सेवेचा सदस्य असेल त्या सेवेस लागू असलेल्या नियमांखेरीज, रजा मंजूर करण्यात येणार नाही, आणि त्याला कार्यमुक्त केल्याशिवाय, तो रजा घेण्यास हक्कदार असणार नाही आणि तो रजेवर गेल्याशिवाय, तो रजा वेतनास हक्कदार असणार नाही.

(५) (अ) नियोक्ता, भारताबाहेरील पदस्थापित केलेल्या शासकीय कर्मचाऱ्याला, त्याने विहित केलेल्या शर्तींनुसार, रजा मंजूर करील. विशिष्ट प्रकरणी, नियुक्ती प्राधिकारी, ज्या शर्तींवर रजा मंजूर करण्यात येईल त्या शर्तींबाबत नियोक्त्याशी पूर्व विचारविनिमय करून निर्णय घेईल. ज्या नियोक्त्याने रजा मंजूर केली असेल त्या नियोक्त्याकडून रजा वेतन प्रदान करण्यात येईल आणि ती रजा त्याच्या रजा खर्च खाती टाकली जाणार नाही.

(ब) विशिष्ट प्रकरणी, स्वीयेतर सेवेमध्ये पदस्थापना मंजूर करणारा सक्षम प्राधिकारी, स्वीयेतर सेवेबाबत नियोक्त्याशी विचारविनिमय करील आणि जर तो नियोक्ता, महाराष्ट्र नागरी सेवा (पदग्रहण अवधी, स्वीयेतर सेवा आणि निलंबन, बडतर्फी व सेवेतून काढून टाकणे यांच्या काळातील प्रदाने) नियम, १९८१ याच्या परिशिष्ट-चारमध्ये विहित केलेल्या दराने, राज्याच्या एकत्रित निधीमध्ये रजा वेतन अंशदान देण्यास इच्छुक असेल तर, तो, त्या कर्मचाऱ्याला शासकीय कर्मचारी म्हणून लागू असलेल्या नियमांनुसार रजा मंजूर करील.".

६. मुख्य नियमांच्या नियम १९ मधील,—

(एक) शीर्षकात "स्वीयेतर सेवेत" या मजकुरानंतर "किंवा प्रतिनियुक्तीने" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल. तसेच "लेखापरीक्षा अधिकाऱ्याने" या मजकुराऐवजी "कार्यालय प्रमुखाने" हा मजकूर १ जानेवारी,१९९० पासून दाखल करण्यात आला असल्याचे मानण्यात येईल.

(दोन) "स्वीयेतर सेवेतील" या मजकुरानंतर, "किंवा प्रतिनियुक्तीवरील" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल;

(तीन) "लेखापरीक्षा अधिकाऱ्याने" या मजकुराऐवजी, "त्या शासकीय कर्मचाऱ्याच्या मूळ विभागाच्या कार्यालय प्रमुखाने" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल आणि तो, १ जानेवारी, १९९० पासून दाखल करण्यात आला असल्याचे मानण्यात येईल.

७. मुख्य नियमांच्या नियम २५ चा पोट-नियम (१) वगळण्यात येईल आणि तो, १ जानेवारी, १९९० पासून वगळण्यात आला असल्याचे मानण्यात येईल.

८. मुख्य नियमांच्या नियम २६ मध्ये, पोट-नियम (३) मधील, खंड (सी) वगळण्यात येईल आणि तो, १ जानेवारी, १९९० पासून वगळण्यात आला असल्याचे मानण्यात येईल.

९. मुख्य नियमांचा नियम २८, वगळण्यात येईल आणि तो, १ जानेवारी, १९९० पासून वगळण्यात आला असल्याचे मानण्यात येईल.

१०. मुख्य नियमांच्या नियम २९ मधील, "नियम २८ मध्ये निर्देशिलेला अहवाल मिळाल्यानंतर" हा मजकूर वगळण्यात येईल आणि तो, १ जानेवारी, १९९० पासून वगळण्यात आला असल्याचे मानण्यात येईल.

११. मुख्य नियमांच्या नियम ३० मधील, खंड (ए),(बी) व (सी) याऐवजी, पुढील खंड दाखल करण्यात येतील :-

" (ए) जेव्हा विभागाने/कार्यालयाने यापूर्वीच रजा मंजूर केलेल्या शासकीय कर्मचाऱ्याची दुसऱ्या विभागात/कार्यालयात बदली झालेली असेल आणि जेव्हा रजा समाप्त झाल्यानंतर, त्याला त्या दुसऱ्या विभागात/कार्यालयात रुजू व्हावयाचे असेल अशा प्रकरणी, रजा मंजूर करण्याचे आणि त्याला मंजूर केलेल्या रजेच्या कालावधीचे रजा वेतन प्रदान करण्याचे औपचारिक आदेश काढण्याची जबाबदारी, ज्या विभागातून/कार्यालयातून त्याची बदली झाली असेल त्या विभागाची/कार्यालयाची असेल.

पूर्वीच्या विभागाने/कार्यालयाने मंजूर केलेल्या रजेचा कालावधी समाप्त झाल्यानंतर, त्याला, नवीन विभागात/कार्यालयात रुजू व्हावे लागेल. जर त्याला रजावाढीसाठी अर्ज करावयाचा असेल तर, वाढीव रजा मंजूर करण्याची प्रक्रिया, जेथे त्याची बदली झाली असेल त्या नवीन विभागाने/कार्यालयाने करावयाची आहे.

जर संबंधित कर्मचारी, नवीन विभागात/ कार्यालयात रुजू न होताच अनुपस्थित राहिला असेल तर, तो कालावधी, अनधिकृत रजा म्हणून समजण्यात येईल आणि त्यानुसार त्याच्याविरूद्ध कारवाई सुरू करण्यात येईल.

(बी) जर रजेवर असलेल्या शासकीय कर्मचाऱ्याची बदली झाली असेल आणि त्याने, विभागाकडे/कार्यालयाकडे रजेचा अर्ज केलेला असेल/नसेल तर, अशा प्रकरणी, मूळ विभागाने/कार्यालयाने, नवीन विभागास/कार्यालयास, असे कळविले पाहिजे की, तो रजेवर आहे आणि त्याने रजेचा अर्ज केला आहे/ केला नाही. त्याचप्रमाणे, शासकीय कर्मचाऱ्याने देखील नवीन विभागास/कार्यालयास त्याच्या रजेविषयी कळविले पाहिजे. जर तो, त्याच्या मूळ विभागास/कार्यालयास न कळविता रजेवर राहिला असेल आणि त्याने त्याच्या रजेविषयी मूळ विभागास/कार्यालयास ज्या दिनांकापर्यंत कळवावयाचे असेल त्या दिनांकानंतर, तो, नवीन विभागात /कार्यालयात रुजू झाला असेल तर, मूळ विभागास/कार्यालयास न कळविता वाढविलेल्या रजेचा कालावधी, अनधिकृत रजा म्हणून समजण्यात येईल आणि त्यानुसार त्याच्याविरुद्ध कारवाई सुरू करण्यात येईल.

(सी) जर शासकीय कर्मचारी रजेवर असेल आणि त्याने रजेचा अर्ज केलेला नसेल आणि दरम्यानच्या कालावधीत त्याची बदली झाली असेल तर, अशा प्रकरणी, त्याने, नवीन विभागात/कार्यालयात रूजू होण्याऐवजी मूळ विभागात/कार्यालयात रुजू झाले पाहिजे. मूळ विभागाने/कार्यालयाने त्याला कार्यमुक्त केल्यानंतर, ज्या ठिकाणी त्याची बदली झाली आहे त्या ठिकाणी त्याने रुजू झाले पाहिजे. त्याच्या मूळ विभागात/कार्यालयात न कळविता तो रजेवर असेल तर, ती अनधिकृत रजा म्हणून समजण्यात येईल.".

१२. मुख्य नियमांच्या नियम ३४ ऐवजी, पुढील नियम दाखल करण्यात येईल :—

"**३४. वैद्यकीय मंडळापुढे उपस्थिती.—**

(१) महाराष्ट्र नागरी सेवा नियमांच्या तरतुदींनुसार राज्य शासन सेवेकरिता ज्या उमेदवारांची निवड झाली आहे त्या उमेदवारांची वैद्यकीय तपासणी करण्याकरिता परिशिष्ट-दहामध्ये नमूद केल्याप्रमाणे संबंधित उमेदवारांच्या नियुक्तीसाठी, संबंधित जिल्ह्यांसाठी (किंवा वेळोवेळी सुधारणा केल्याप्रमाणे) सोळा वैद्यकीय मंडळे असतील.

(२) गट "अ" व गट "ब" शासकीय कर्मचाऱ्यांची, वैद्यकीय मंडळाकडून तपासणी करण्यात येईल.

(३) गट "क" व गट "ड" शासकीय कर्मचाऱ्यांची, जिल्हा शल्यचिकित्सकांकडून तपासणी करण्यात येईल. जिल्हा शल्यचिकित्सक, जर, त्यास वैद्यकीय मंडळाचे मत घेणे आवश्यक आहे असे वाटले तर, उमेदवारास वैद्यकीय मंडळाकडे पाठवील.".

१३. मुख्य नियमांच्या नियम ३५ मध्ये,—

(एक) पोट-नियम (१) मधील, "संबंधित जिल्ह्याच्या जिल्हा शल्यचिकित्सकाला किंवा अधीक्षक, सेंट जॉर्ज किंवा जे. जे. रुग्णालय, मुंबई" या मजकुराऐवजी, "वैद्यकीय मंडळाचा अध्यक्ष किंवा संबंधित जिल्ह्याचा जिल्हा शल्यचिकित्सक किंवा रुग्णालयाचा अधीक्षक" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल;

(दोन) पोट-नियम (२) मधील, "मंडळापैकी एका मंडळापुढे" या मजकुराऐवजी, "मंडळापुढे" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल.

१४. मुख्य नियमांच्या नियम ३६ ऐवजी, पुढील नियम दाखल करण्यात येईलः-

"**३६. वैद्यकीय मंडळाची रचना.—**

नियम ३४ मध्ये निर्दिष्ट केलेल्या मंडळामध्ये, तीन अर्हताप्राप्त वैद्यकीय व्यवसायींचा समावेश असेल, त्यापैकी एक अधिष्ठाता किंवा वैद्यकीय अधीक्षक, शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालय हा असेल, तो, अध्यक्ष देखील असेल. महिला उमेदवाराच्या वैद्यकीय तपासणीसाठी, गट-अ मधील एक महिला वैद्यकीय अधिकारी असेल, ती, मंडळाची सदस्य असेल, जर अशी महिला वैद्यकीय अधिकारी सदस्य नसेल तर, गट-अ च्या अतिरिक्त महिला वैद्यकीय अधिकाऱ्याची सदस्य म्हणून नियुक्ती करण्यात येईल. वैद्यकीय मंडळ, या नियमांन्वये विहित केलेल्या कार्यपद्धतीचे आणि महाराष्ट्र वैद्यकीय संहिता, भाग-एक च्या प्रकरण-१९ अन्वये विहित केलेल्या मार्गदर्शक तत्त्वांचे पालन करील आणि त्यांचे अधिकार, नियम ३५ च्या पोट-नियम (१) खेरीज त्यांच्या जिल्ह्यांपुरते मर्यादित असतील.".

१५. मुख्य नियमांच्या नियम ३७ मधील, "जिल्हा शल्यचिकित्सक किंवा अधीक्षक, सेंट जॉर्ज रुग्णालय" या मजकुराऐवजी "नियमितपणे अध्यक्ष, वैद्यकीय मंडळे/जिल्हा शल्यचिकित्सक किंवा अधीक्षक, गोकुळदास तेजपाल रुग्णालय, मुंबई" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल.

१६. मुख्य नियमांच्या नियम ३८ मधील, "जिल्हा वैद्यकीय अधिकारी" हा मजकूर ज्या दोन ठिकाणी आला आहे त्या ठिकाणी त्या मजकुराऐवजी, "जिल्हा आरोग्य अधिकारी" हा मजकूर त्याच्या व्याकरणिक फेरफारांसह दाखल करण्यात येईल.

१७. मुख्य नियमांच्या नियम ४० मध्ये,-

(एक) पोट-नियम (२) मधील, "जिल्ह्याच्या शल्यचिकित्सकाला" या मजकुराऐवजी, "अध्यक्ष, वैद्यकीय मंडळ किंवा जिल्हा शल्यचिकित्सक यास" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल;

(दोन) पोट-नियम (५) मधील, "जिल्हा वैद्यकीय अधिकाऱ्याने" या मजकुराऐवजी, "जिल्हा आरोग्य अधिकाऱ्याने" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल.

१८. मुख्य नियमांच्या नियम ४२ मधील,-

(एक) शीर्षकातील, "वर्ग चारच्या" या मजकुराऐवजी, "गट-ड च्या" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल;

(दोन) "वर्ग चारच्या" या मजकुराऐवजी, "गट-ड च्या" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल.

१९. मुख्य नियमांच्या नियम ४७ मध्ये,-

(एक) पोट-नियम (३) च्या, खंड (ए) ऐवजी, पुढील खंड दाखल करण्यात येईल :-

"(ए) ज्याला वैद्यकीय कारणास्तव रजा मंजूर करण्यात आली आहे त्या शासकीय कर्मचाऱ्यास, नोंदणीकृत वैद्यक व्यवसायीचे वैद्यकीय प्रमाणपत्र सादर केल्यानंतर रुजू होण्यास परवानगी देण्यात येईल आणि वैद्यकीय मंडळाकडून परिशिष्ट-पाच मधील नमुना-५ मध्ये वैद्यकीय स्वास्थ्य प्रमाणपत्र घेण्यात यावे. वैद्यकीय मंडळाकडून प्रमाणपत्र प्राप्त झाल्यानंतर, वैद्यकीय रजेसंबंधात निर्णय घेण्यात येईल."

(दोन) टीप-१ मधील, "शिफारस करणाऱ्या" या मजकुरानंतर, "अध्यक्ष, वैद्यकीय मंडळ याने किंवा जिल्हा शल्यचिकित्सकाने दिलेल्या" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल.

२०. मुख्य नियमांच्या नियम ४९ मधील, "(रविवार व सुट्या धरून)" या मजकुराऐवजी, "(शनिवार/रविवार व सुट्या धरून)" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल.

२१. मुख्य नियमांच्या नियम ५० मध्ये, पोट-नियम (३) मधील, "वर्ग एक किंवा वर्ग दोनच्या" या मजकुराऐवजी, "गट-अ किंवा गट-ब च्या" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल.

२२. मुख्य नियमांच्या नियम ५१ मध्ये, पोट-नियम (२) मधील, खंड (बी) ऐवजी, पुढील उपखंड दाखल करण्यात येईल आणि तो, ११ ऑक्टोबर, २०११ पासून दाखल करण्यात आला असल्याचे मानण्यात येईलः-

"(बी) (एक) जेव्हा एखाद्या शासकीय कर्मचाऱ्यास सेवेमधून काढून टाकण्यात आले असेल किंवा बडतर्फ करण्यात आले असेल तेव्हा, ज्या कॅलेंडर महिन्यात त्याला सेवेमधून काढून टाकण्यात आले असेल किंवा बडतर्फ करण्यात आले असेल त्या कॅलेंडर महिन्याच्या आधीच्या कॅलेंडर महिन्याच्या अखेरपर्यंत, प्रत्येक पूर्ण कॅलेंडर महिन्याला २ $\frac{१}{२}$ दिवस या दराने त्याच्या खाती अर्जित रजा जमा करण्यात येईल.

(दोन) जेव्हा शासकीय कर्मचाऱ्याचा सेवेत असताना मृत्यू झाला असेल तेव्हा, त्याच्या मृत्यूच्या दिनांकापर्यंत प्रत्येक पूर्ण कॅलेंडर महिन्याला २ $\frac{१}{२}$ दिवस या दराने त्याच्या खाती अर्जित रजा जमा करण्यात येईल."

२३. मुख्य नियमांच्या नियम ५४ मध्ये, पोट-नियम (२) मधील, खंड (ए) मध्ये " रजा घेण्याचा हक्क असेल" या मजकुरानंतर, "मात्र, त्या रजेचे रोखीकरण करता येणार नाही" हा मजकूर जादा दाखल करण्यात येईल.

२४. मुख्य नियमांच्या नियम ५६ मधील, "लेखापरीक्षा अधिकारी" हा मजकूर ज्या दोन ठिकाणी आला आहे त्या ठिकाणी त्या मजकुराऐवजी, "कार्यालय प्रमुख" हा मजकूर त्याच्या व्याकरणिक फेरफारांसह दाखल करण्यात येईल आणि तो, १ जानेवारी, १९९० पासून दाखल करण्यात आला असल्याचे मानण्यात येईल.

२५. मुख्य नियमांच्या नियम ६० मध्ये, पोट-नियम (१) मधील, खंड (ए) च्या उपखंड (चार) ऐवजी, पुढील उपखंड दाखल करण्यात येईल आणि तो, ११ ऑक्टोबर, २०११ पासून दाखल करण्यात आला असल्याचे मानण्यात येईल :-

"(चार) (ए) जेव्हा एखाद्या शासकीय कर्मचाऱ्यास सेवेतून काढून टाकण्यात आले असेल किंवा बडतर्फ करण्यात आले असेल तेव्हा, ज्या कॅलेंडर महिन्यात त्याला सेवेतून काढून टाकण्यात आले असेल किंवा बडतर्फ करण्यात आले असेल त्या कॅलेंडर महिन्याच्या आधीच्या कॅलेंडर महिन्याच्या अखेरपर्यंत प्रत्येक पूर्ण कॅलेंडर महिन्याला $\frac{५}{३}$ दिवस या दराने त्याच्या खात्यात अर्धवेतनी रजा जमा करण्यात येतील.

(बी) जेव्हा शासकीय कर्मचाऱ्याचा सेवेत असताना मृत्यू झाला असेल तेव्हा, त्याच्या मृत्यूच्या दिनांकापर्यंत प्रत्येक पूर्ण कॅलेंडर महिन्याला $\frac{५}{३}$ दिवस या दराने त्याच्या खात्यात अर्धवेतनी रजा जमा करण्यात येतील.".

२६. मुख्य नियमांच्या नियम ६१ मधील, पोट-नियम (३) च्या परंतुकानंतर, पुढील पोट-नियम (४) खंड (ए) जादा दाखल करण्यात येईल आणि तो, २७ जून, २००३ पासून जादा दाखल करण्यात आला असल्याचे मानण्यात येईल आणि खंड (बी), ३ फेब्रुवारी, २००४ पासून जादा दाखल करण्यात येईलः-

"(४) (अ) जर एखाद्या शासकीय कर्मचाऱ्याने, महाराष्ट्र राज्याच्या केंद्रांमधील विपश्यना रिसर्च इन्स्टिट्यूट, धम्मगिरी, इगतपुरी, जिल्हा नाशिक या संस्थेने आयोजित केलेल्या १० दिवसांच्या विपश्यना प्रशिक्षणात सहभाग घेतलेला असेल तर;

(ब) जर एखाद्या शासकीय कर्मचाऱ्याने, लोणावळा येथील कैवल्यधाम, लोणावळा व मुंबई या संस्थेने आयोजित केलेल्या १० दिवसांच्या योगविद्या प्रशिक्षणात सहभाग घेतलेला असेल तर,

अशा कर्मचाऱ्यास वैद्यकीय प्रमाणपत्र सादर न करता, एकावेळी कमाल १४ दिवसांची परिवर्तित रजा पुढील अटी व शर्तींवर मंजूर करता येईल :-

(एक) परिवर्तित रजा आवश्यकतेनुसार तीन वर्षांतून एकदा व संपूर्ण सेवा कालावधीमध्ये कमाल सहा वेळा याप्रमाणे अनुज्ञेय राहील;

(दोन) शासकीय कर्मचाऱ्याने रजेचे आवेदनपत्र संबंधित केंद्राच्या प्रशिक्षणाच्या प्रवेशपत्राच्या फोटो प्रतीसह सादर करणे. तसेच रजेवरून परत आल्यानंतर रुजू होताना प्रशिक्षण पूर्ण केल्याचे संबंधित प्रशिक्षण केंद्राचे प्रमाणपत्र सादर करणे आवश्यक राहील;

(तीन) या प्रशिक्षणासाठीचा अपेक्षित खर्च संबंधित शासकीय कर्मचाऱ्याने स्वतः सोसावयाचा आहे;

(चार) सदर सवलत हक्क म्हणून मागता येणार नाही.".

२७. मुख्य नियमांच्या नियम ६४ मधील, पोट-नियम (२) च्या टिपेनंतर, पुढील परंतुक जादा दाखल करण्यात येईलः-

"परंतु, एकत्रित परिवीक्षाधीन प्रशिक्षण कार्यक्रमांतर्गत प्रशिक्षण घेणाऱ्या परिवीक्षाधीन अधिकाऱ्यांना संपूर्ण परिवीक्षा व प्रशिक्षण कालावधीत (नैमित्तिक रजेव्यतिरिक्त) कोणत्याही रजा मंजूर केल्या जाणार नाहीत :

परंतु आणखी असे की,-

(१) परिवीक्षाधीन अधिकाऱ्यांना अपवादात्मक परिस्थितीत आणि अपरिहार्य कारणास्तव सक्षम प्राधिकाऱ्यांच्या पूर्व मंजुरीने (देय व अनुज्ञेय) अर्जित/अर्धवेतनी रजा मंजूर करता येईल. तथापि, संपूर्ण परिवीक्षा व प्रशिक्षण कालावधीत सदर रजेचा एकूण कालावधी ३० दिवसांपेक्षा अधिक असणार नाही.

(२) महिला परिवीक्षाधीन अधिकाऱ्यांना संपूर्ण परिवीक्षा व प्रशिक्षण कालावधीत १८० दिवसांपर्यंत प्रसूती रजा मंजूर करण्यात येईल.

(३) परिवीक्षाधीन अधिकाऱ्यांना गंभीर आजार/गंभीर अपघात अशा प्रकरणी शासकीय वैद्यकीय मंडळाने शिफारस केलेल्या कालावधीइतकी (देय व अनुज्ञेय) अर्जित/अर्धवेतनी/परिवर्तित/असाधारण रजा मंजूर करता येईल.

(४) एकत्रित परिवीक्षाधीन प्रशिक्षण कार्यक्रमांतर्गत प्रशिक्षण घेणाऱ्या पोलीस उप अधीक्षक/सहायक पोलीस आयुक्त संवर्गातील परिवीक्षाधीन अधिकाऱ्यांना महाराष्ट्र पोलीस अकादमी, नाशिक येथील प्रशिक्षण कालावधीत पोलीस नियमावली, भाग १ मधील नियम क्रमांक ३५७ मध्ये नमूद तरतुदींच्या अनुसार रजा अनुज्ञेय राहतील.".

२८. मुख्य नियमांमधील नियम ६५ वगळण्यात येईल.

२९. मुख्य नियमांच्या नियम ६७ मधील पोट-नियम (२) वगळण्यात येईल;

३०. मुख्य नियमांच्या नियम ६८ च्या टीप-२ मधील,-

(एक) परिच्छेद (बी) वगळण्यात येईल आणि तो, १ जानेवारी, १९९० पासून वगळण्यात आला असल्याचे मानण्यात येईल;

(दोन) परिच्छेद (सी) मध्ये, "अराजपत्रित" या मजकुराऐवजी, "राजपत्रित किंवा अराजपत्रित" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल आणि तो, १ जानेवारी, १९९० पासून दाखल करण्यात आला असल्याचे मानण्यात येईल;

(तीन) परिच्छेद (डी) मधील, "लेखापरीक्षा कार्यालयाने" हा मजकूर वगळण्यात येईल आणि तो, १ जानेवारी, १९९० पासून वगळण्यात आला असल्याचे मानण्यात येईल.

३१. मुख्य नियमांच्या नियम ७० मध्ये, पोट-नियम (६) मधील खंड (सी) वगळण्यात येईल.

३२. मुख्य नियमांच्या नियम ७४ मध्ये,-

(एक) पोट-नियम (१) ऐवजी, पुढील पोट-नियम दाखल करण्यात येईल आणि तो, २८ जुलै, १९९५ पासून दाखल करण्यात आला असल्याचे मानण्यात येईलः-

"(१) सक्षम प्राधिकारी, प्रसूती रजेचा अर्ज केल्याच्या तारखेस, दोन पेक्षा कमी हयात मुले असलेल्या महिला शासकीय कर्मचाऱ्यास, —

(अ) कायम सेवेतील,

(ब) कायम सेवेत नसलेल्या,—

(१) ज्यांची कमीत कमी एक वर्ष सतत सेवा झाली असेल ; किंवा

(२) कार्यव्ययी आस्थापनेवरील किंवा उक्त्या दराने अथवा रोजंदारीवर पारिश्रमिक देण्यात येणाऱ्या ३३ महिन्यांच्या सतत सेवेतील महिला कर्मचाऱ्यास रजेच्या अर्जाच्या दिनांकापासून किंवा रजा सुरू झाल्यापासून, नव्वद दिवसांच्या कालावधी इतकी प्रसूती रजा मंजूर करू शकेल.".

(दोन) अशा प्रकारे दाखल केलेल्या पोट-नियम (१) मधील, "नव्वद दिवसांच्या" या मजकुराऐवजी, "एकशे ऐंशी दिवसांच्या" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल आणि तो, २४ ऑगस्ट, २००९ पासून दाखल करण्यात आला असल्याचे मानण्यात येईल;

(तीन) पोट-नियम (१) नंतर, पुढील टीप जादा दाखल करण्यात येईल आणि ती, २४ ऑगस्ट, २००९ पासून जादा दाखल करण्यात आली असल्याचे मानण्यात येईल :-

"**टीप.-** या सुविधेचा लाभ फक्त दोन हयात अपत्यांपुरताच मर्यादित राहील."

(चार) पोट-नियम (१) नंतर, पुढील पोट-नियम समाविष्ट करण्यात येईल:-

"(१-ए) कायम सेवेतील महिला शासकीय कर्मचाऱ्यास प्रसूती रजा अनुज्ञेय राहील व प्रसूती रजेच्या कालावधीत रजेवर जाण्याच्या लगतपूर्वी तिला जेवढे वेतन मिळत असेल त्याप्रमाणे रजा वेतन अनुज्ञेय राहील. अशी रजा, रजा खाती खर्ची टाकण्यात येणार नाही.".

(पाच) पोट-नियम (२) ऐवजी, पुढील पोट-नियम दाखल करण्यात येईल आणि तो, १५ जानेवारी, २०१६ पासून दाखल करण्यात आला असल्याचे मानण्यात येईल:-

"(२) राज्य शासनाच्या सेवेत भरतीच्या मान्यताप्राप्त माध्यमाने रुजू झालेल्या शासकीय महिला कर्मचाऱ्यास १८० दिवसांची प्रसूती रजा अनुज्ञेय राहील व ही सुविधा फक्त दोन अपत्यांपुरतीच मर्यादित राहील. प्रसूती रजेच्या कालावधीत रजेवर जाण्याच्या लगतपूर्वी तिला जेवढे वेतन मिळत असेल त्याप्रमाणे रजा वेतन अनुज्ञेय राहील. अशी रजा, रजा खाती खर्ची टाकण्यात येणार नाही. तथापि, दोन वर्षांपेक्षा कमी सेवा झालेल्या शासकीय महिला कर्मचाऱ्यास सदर प्रसूती रजा व रजा वेतन खालील शर्तींच्या अधीन राहून अनुज्ञेय राहील:-

(ए) प्रसूती रजा मंजूर करण्यापूर्वी संबंधित शासकीय महिला कर्मचाऱ्याकडून सहा महिन्यांच्या वेतनाइतक्या रकमेचे बंधपत्र (बाँड) घेण्यात येईल. त्यानंतरच केवळ प्रसूती रजा व रजा वेतन अनुज्ञेय करण्यात येईल;

(बी) अशा शासकीय महिला कर्मचाऱ्याने प्रसूती रजा संपवून शासन सेवेत रुजू झाल्यानंतर किमान दोन वर्षे राज्य शासनाची सेवा करणे बंधनकारक राहील. सेवेचा दोन वर्षांचा कालावधी पूर्ण होण्यापूर्वी, प्रसूती रजा कालावधीत/प्रसूती रजेनंतर रुजू न होता/ प्रसूती रजा संपवून रुजू झाल्यावर, राज्य शासनाव्यतिरिक्त/राज्याच्या एकत्रित निधीतून वेतनावरील खर्च भागविला जात नाही अशा इतर सेवेत जाण्याकरिता प्रकरणपरत्वे कार्यमुक्त व्हावयाचे झाल्यास/राजीनामा द्यावयाचा झाल्यास अथवा अन्य कारणास्तव राजीनामा द्यावयाचा झाल्यास अशा शासकीय महिला कर्मचाऱ्याने घेतलेल्या प्रसूती रजा कालावधीत देय झालेल्या वेतनाइतके वेतन राज्य शासनास अदा केल्यानंतरच अशा शासकीय महिला कर्मचाऱ्यास राज्य शासनाच्या सेवेचा राजीनामा देता येईल किंवा कार्यमुक्त होता येईल.";

(सहा) पोट-नियम (३) मधील "प्रत्यक्ष" हा मजकूर वगळण्यात येईल ;

(सात) पोट-नियम (३) मधील, "वर्ग-चार च्या" या मजकुराऐवजी, "गट-ड च्या" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल;

(आठ) पोट-नियम (४) ऐवजी, पुढील पोट-नियम दाखल करण्यात येईल आणि तो, २८ जुलै, १९९५ पासून दाखल करण्यात आला असल्याचे मानण्यात येईल:-

"(४) महिला शासकीय कर्मचाऱ्याने मागणी केल्यास प्रसूती रजेला जोडून कमाल एक वर्षाच्या कालावधीपर्यंत (६० दिवसांपर्यंत परिवर्तित रजा व अनर्जित रजा धरून) वैद्यकीय प्रमाणपत्र सादर न करता देय व अनुज्ञेय रजा घेण्यास परवानगी देता येईल.";

(नऊ) पोट-नियम (५) ऐवजी, पुढील पोट-नियम दाखल करण्यात येईल आणि तो, २८ जुलै, १९९५ पासून दाखल करण्यात आला असल्याचे मानण्यात येईल :—

"(५) (ए) गर्भपात, गर्भस्त्राव आणि गर्भसमापन अधिनियम, १९७१ अन्वये घडवून आणलेला गर्भपात यांच्या बाबतीत महिला शासकीय कर्मचाऱ्याला तिच्या संपूर्ण सेवेच्या कालावधीमध्ये (किती मुले हयात आहेत हे विचारात न घेता) कमाल पंचेचाळीस दिवस इतकी प्रसूती रजा अनुज्ञेय राहील ;

परंतु असे की, रजेच्या अर्जासोबत वैद्यकीय प्रमाणपत्र जोडण्यात आले पाहिजे.

(बी) गर्भपात इत्यादी कारणास्तव महिला शासकीय कर्मचाऱ्यास विश्रांतीसाठी जास्त कालावधीची आवश्यकता असेल तर देय व अनुज्ञेय रजा मंजूर करून अनुपस्थितीचा कालावधी नियमित करता येईल.

(सी) गर्भपातासाठीची रजा मंजूर करताना यापूर्वी उपभोगण्यात आलेली प्रसूती रजा विचारात घेण्यात येऊ नये.";

(दहा) पोट-नियम (६) मधील,—

(ए) "तिची तीन किंवा अधिक मुले हयात नसतील तर" या मजकुराऐवजी, "दोनपेक्षा कमी मुले हयात असतील तर" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल आणि तो, २८ जुलै, १९९५ पासून दाखल करण्यात आला असल्याचे मानण्यात येईल;

(बी) "९० दिवसांची" या मजकुराऐवजी, "एकशे ऐंशी दिवसांची" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल आणि तो, २४ ऑगस्ट,२००९ पासून दाखल करण्यात आला असल्याचे मानण्यात येईल;

(सी) पुढील टीप जादा दाखल करण्यात येईल आणि ती, २४ ऑगस्ट, २००९ पासून दाखल करण्यात आली असल्याचे मानण्यात येईल :-

"**टीप**.- या सुविधेचा लाभ फक्त दोन हयात अपत्यांपुरताच मर्यादित राहील.".

३३. मुख्य नियमांच्या नियम ७४ नंतर, पुढील नियम जादा दाखल करण्यात येईल आणि तो, २० जानेवारी, २०१६ पासून जादा दाखल करण्यात आला असल्याचे मानण्यात येईलः-

"**७४-अ. सरोगसी पद्धतीने जन्मलेल्या अपत्याचे संगोपन करण्यासाठी महिला शासकीय कर्मचाऱ्यांना विशेष रजा मंजूर करणे.**—सरोगसी पद्धतीने जन्मलेल्या अपत्याचे संगोपन करण्यासाठी महिला शासकीय कर्मचाऱ्यांना मंजूर करण्यात यावयाच्या विशेष रजेचे नियम परिशिष्ट-६ मध्ये अंतर्भूत करण्यात आलेले आहेत.".

३४. मुख्य नियमांच्या नियम ७४-अ नंतर, पुढील नियम २१ सप्टेंबर, २०१६ पासून जादा दाखल करण्यात येत आहे आणि दिव्यांगत्वाच्या २१ प्रवर्गांचा, ९ मार्च, २०२३ पासून समावेश करण्यात येत आहे, आणि दिव्यांग पाल्याच्या वयाची अट वगळण्यात येत आहे. मात्र, एकावेळेस ०५ दिवसांपेक्षा कमी कालावधीसाठी रजा घेता येणार नाही, ही अट, ९ मार्च, २०२३ पासून दाखल करण्यात येत आहे :-

"**७४ ब. विकलांग अपत्य असलेल्या शासकीय कर्मचाऱ्यास विशेष बाल संगोपन रजा मंजूर करणे.-** विकलांग अपत्य असलेल्या शासकीय कर्मचाऱ्यास, विशेष बाल संगोपन रजा मंजूर करण्यासंबंधीचे नियम परिशिष्ट-सात मध्ये अंतर्भूत करण्यात आले आहेत.".

३५. मुख्य नियमांच्या नियम ७४ ब नंतर, पुढील नियम जादा दाखल करण्यात येईल आणि तो, १५ मार्च, २०१७ पासून जादा दाखल करण्यात आला असल्याचे मानण्यात येईल.

"**७४ क. मूल दत्तक घेणाऱ्या शासकीय महिला कर्मचाऱ्यास विशेष रजा मंजूर करणे.-** मूल दत्तक घेणाऱ्या शासकीय महिला कर्मचाऱ्यास, विशेष रजा मंजूर करण्यासंबंधीचे रजेचे नियम, परिशिष्ट -आठ मध्ये अंतर्भूत करण्यात आले आहेत.".

३६. मुख्य नियमांच्या नियम ७४क नंतर, पुढील प्रमाणे नियम जादा दाखल करण्यात येत आहे. महिला शासकीय कर्मचाऱ्यास तसेच पत्नी नसलेल्या पुरुष शासकीय कर्मचाऱ्यास २३ जुलै, २०१८ पासून, किंवा ज्या शासकीय कर्मचाऱ्याची पत्नी असाध्य आजाराने अंथरुणाला खिळलेली आहे, अशा पुरुष शासकीय कर्मचाऱ्यासाठी १५ डिसेंबर, २०१८ पासून हा नियम दाखल करण्यात येत आहे:-

"**७४ ड. शासकीय कर्मचाऱ्यास बाल संगोपन रजा मंजूर करणे.-** शासकीय कर्मचाऱ्यास बाल संगोपन रजा मंजूर करण्यासंबंधीचे नियम, परिशिष्ट -नऊ मध्ये अंतर्भूत करण्यात आले आहेत.".

३७. मुख्य नियमांच्या नियम ७४ ड नंतर, पुढीलप्रमाणे नियम जादा दाखल करण्यात येईल :—

"**७४-इ. संतती प्रतिबंधक शस्त्रक्रियेसाठी विशेष रजा.**—सक्षम प्राधिकारी, कुटुंब कल्याण कार्यक्रमासाठी संतती प्रतिबंधक शस्त्रक्रिया करून घेणाऱ्या औद्योगिक व औद्योगिकेतर राज्य शासकीय कर्मचाऱ्यांना, शासन वेळोवेळी विहित करील अशा आदेशानुसार विशेष नैमित्तिक रजा मंजूर करील.".

३८. मुख्य नियमांच्या नियम ७६ मध्ये, पोट-नियम (२) मधील, खंड-(सी) नंतर, पुढील परंतुक जादा दाखल करण्यात येईल :-

"आणखी असे की, "दिव्यांग व्यक्ती हक्क अधिनियम, २०१६ (२०१६ चा ४९) च्या अंतर्गत वेळोवेळी केलेल्या तरतुदी लागू होतील.".

३९. मुख्य नियमांच्या नियम ७७ मध्ये, पोट-नियम (१) मधील अपवादामधील, खंड-(तीन) मध्ये, "रू.२२५" या मजकुराऐवजी, "रुपये १८,०००-५६,९००" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल.

४०. मुख्य नियमांच्या नियम ७८ मध्ये, पोट-नियम (२) मधील, खंड-(बी) मध्ये, "किंवा अनुभव" या मजकुराऐवजी, "किंवा अनुभव नाही" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल.

४१. मुख्य नियमांच्या नियम ७९ मध्ये,-

(एक) शीर्षकामधील, "पक्षघात" या मजकुरानंतर, "/एड्स" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल आणि तो, २० जानेवारी, २००५ पासून जादा दाखल करण्यात आला असल्याचे मानण्यात येईल ;

(दोन) नियमामधील "पक्षघात" या मजकुरानंतर, "/एड्स" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल आणि तो, २० जानेवारी, २००५ पासून जादा दाखल करण्यात आला असल्याचे मानण्यात येईल.

४२. मुख्य नियमांच्या नियम ८३ मध्ये,-

(एक) पोट-नियम (१) मधील, "लेखापरीक्षा अधिकाऱ्याकडून" या मजकुराऐवजी, "संबंधित आहरण व संवितरण अधिकाऱ्याकडून किंवा विभाग प्रमुखाकडून" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल आणि तो, १ जानेवारी, १९९० पासून दाखल करण्यात आला असल्याचे मानण्यात येईल ;

(दोन) पोट-नियम (४) मधील, खंड-(सी) मध्ये, "लेखापरीक्षा अधिकाऱ्याकडे" या मजकुराऐवजी, "विभाग प्रमुखाकडे" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल आणि तो, १ जानेवारी, १९९० पासून दाखल करण्यात आला असल्याचे मानण्यात येईल.

४३. मुख्य नियमांच्या नियम ८८ ऐवजी, पुढील नियम दाखल करण्यात येईलः-

"**८८. अध्ययन भत्त्याचे दर.-** जो कर्मचारी, कोणत्याही देशामध्ये अध्ययन रजा घेतो त्या शासकीय कर्मचाऱ्याला मंजूर करावयाच्या अध्ययन भत्त्याचे दर, प्रत्येक प्रकरणी शासनाकडून विशेषरित्या निश्चित करण्यात येतील असे असतील.".

४४. मुख्य नियमांमध्ये, ज्या ज्या ठिकाणी, "वर्ग-१, वर्ग-२, वर्ग-३ व वर्ग-४" हा मजकूर आला असेल त्या त्या ठिकाणी त्या मजकुराऐवजी, अनुक्रमे "गट-अ, गट-ब, गट-क व गट-ड" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल.

४५. मुख्य नियमांच्या नियम ८९ मधील पोट-नियम ४ च्या खंड (ए) मध्ये, "वरील प्रकारच्या" या मजकुरानंतर "त्या स्वरुपाच्या" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल.

४६. मुख्य नियमांच्या परिशिष्ट-एक मध्ये,-

(एक) अनु.क्र.२ येथील नोंदीतील, स्तंभ-(२) मध्ये खंड (ए) मधील "वर्ग दोनचे" या मजकुराऐवजी, "गट-बचे" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल ;

(दोन) अनु.क्र.३ येथील सर्व स्तंभातील नोंदी वगळण्यात येत आहेत ;

(तीन) अनु.क्र.६ येथील नोंदीतील, -

(ए) उपखंड (एक) मधील, स्तंभ (४), (५) व (६) मध्ये,—

(एक) खंड (२) नंतर, पुढील खंड जादा दाखल करण्यात येईल आणि तो, १६ जुलै, १९९४ पासून जादा दाखल करण्यात आला असल्याचे मानण्यात येईल :-

"(३) मंत्रालयीन प्रशासकीय विभागाचे सचिव.	पूर्ण अधिकार	(१) भारतामधील अभ्यासक्रम पूर्ण करण्यासाठी. (२) भारताबाहेरील अभ्यासक्रम पूर्ण करण्यासाठी सामान्य प्रशासन विभागाशी व वित्त विभागाशी विचारविनिमय करून.";

(दोन) ज्या दोन ठिकाणी, "एकशे वीस दिवसांपर्यंत" हा मजकूर आला असेल त्या ठिकाणी, त्या मजकुराऐवजी, "१८० दिवसापर्यंत" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल आणि तो, १६ जुलै, १९९४ पासून दाखल करण्यात आला असल्याचे मानण्यात येईल ;

(तीन) "वर्ग एक व वर्ग दोन" या मजकुराऐवजी, "गट अ व गट ब" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल;

(चार) "वर्ग दोन" या मजकुराऐवजी, "गट ब" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल ;

(बी) खंड (दोन) मधील, स्तंभ-(३) मध्ये, "विद्यालयामधील" या मजकुराऐवजी, "महाविद्यालयामधील" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल;

(चार) अनु.क्र.१० येथील नोंदीतील,-

(अ) स्तंभ (४) मध्ये, "नियुक्त्या करण्यास सक्षम असणारे प्राधिकारी" या मजकुराऐवजी, "नियुक्ती प्राधिकारी" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल आणि तो, २ जून, २००३ पासून दाखल करण्यात आला असल्याचे मानण्यात येईल ;

(ब) स्तंभ (५) मधील, उपखंड (२) वगळण्यात येईल आणि तो, २ जून, २००३ पासून वगळण्यात आला असल्याचे मानण्यात येईल ;

(क) स्तंभ (६) मध्ये, पुढीलप्रमाणे शेरा समाविष्ट करण्यात येईल आणि तो, २ जून, २००३ पासून समाविष्ट करण्यात आला असल्याचे मानण्यात येईलः-

"अस्थायी कर्मचाऱ्यांच्या बाबतीत—नव्वद दिवसांपर्यंत आणि स्थायी कर्मचाऱ्यांच्या बाबतीत-एका वर्षापर्यंत रजा मंजूर केली जाईल मात्र, वरील मर्यादेच्या पलिकडील रजा खालील अटींच्या अधीन राहून मंजूर केली जाईल :—

(१) कर्मचारी रजेशिवाय अनुपस्थित राहिल्याच्या कालावधीपूर्वी किमान ५ वर्षे इतकी सतत सेवा झालेली असावी.

(२) जो कर्मचारी रजेशिवाय अनुपस्थित राहिला असेल व त्याने वेळोवेळी अर्जाद्वारे याबाबतची माहिती कार्यालयास दिलेली असेल तर अशा कर्मचाऱ्यांच्या बाबतीत सक्षम प्राधिकाऱ्याच्या मते त्याची अनुपस्थिती समर्थनीय असेल तर रजेशिवाय अनुपस्थितीचा कालावधी देय व अनुज्ञेय रजा मंजूर करून नियमित करण्याबाबत नियुक्ती प्राधिकाऱ्याने निर्णय घेणे आवश्यक असेल. जर कर्मचाऱ्याची अनुपस्थिती समर्थनीय नसेल तर त्याच्याविरुद्ध शिस्तभंग विषयक कार्यवाही सुरू करण्यात यावी.

(३) शिस्तभंग विषयक कार्यवाहीअंती जे कर्मचारी समर्थनीय नसलेल्या कारणास्तव रजेशिवाय अनुपस्थित असतील अशांच्या बाबतीत त्यांची संपूर्ण अनुपस्थिती "अकार्यदिन" (Dies-non) म्हणून समजण्याच्या दृष्टीकोनातून निर्णय घेण्यात यावा.

(४) रजेशिवाय अनुपस्थित राहिल्याचा कालावधी असाधारण रजेमध्ये परिवर्तीत करण्याचा/अकार्यदिन म्हणून समजण्याचा निर्णय घेण्यात आल्यास तो कालावधी कोणत्याही सेवा प्रयोजनार्थ (निवृत्तिवेतन विषयक लाभांसह) ग्राह्य धरण्यात येऊ नये व तशी स्पष्ट नोंद सेवापुस्तकात घेण्यात यावी.

(५) रजेशिवाय अनुपस्थित राहिल्याच्या कारणास्तव विभागीय/न्यायिक चौकशी प्रलंबित नसावी.

(६) रजेशिवाय अनुपस्थित राहिल्याच्या कारणास्तव संबंधित कर्मचाऱ्यास सक्तीने सेवानिवृत्त/सेवेतून काढून टाकलेले किंवा बडतर्फ केलेले नाही अथवा त्याने राजीनामा दिलेला नाही याची सक्षम प्राधिकाऱ्याने खात्री करून तसे प्रमाणित करणे आवश्यक राहील.

(७) रजेशिवाय अनुपस्थित राहिल्याबद्दल संबंधित कर्मचाऱ्याविरुद्ध वेळीच शिस्तभंगाची कार्यवाही न केलेल्या सक्षम प्राधिकाऱ्यावर या संबंधातील जबाबदारी निश्चित करण्यात यावी.";

(पाच) अनु.क्र.१३ येथील नोंदीनंतर, पुढील नोंदी जादा दाखल करण्यात येतील आणि त्या, २ जून, २००३ पासून जादा दाखल करण्यात आल्या असल्याचे मानण्यात येईल :-

“१४	नियम ७९ व परिशिष्ट तीन मधील नियम ८ चा पोट-नियम (४)	क्षयरोग/कर्करोग/कुष्ठरोग/ पक्षघात रजा तिसऱ्यांदा मंजूर करण्याचा अधिकार.	मंत्रालयीन प्रशासकीय विभाग	पूर्ण अधिकार	महाराष्ट्र नागरी सेवा (रजा) नियम, १९८१ याच्या परिशिष्ट- तीनमध्ये विहित केलेल्या अटी व शर्तींची पूर्तता करण्याच्या अधीन राहून.
१५	नियम ८०	भारतात/ भारताबाहेर अभ्यासक्रम पूर्ण करण्याकरिता अध्ययन रजा.	१) भारतात अभ्यासक्रम पूर्ण करण्याकरिता मंत्रालयीन प्रशासकीय विभाग. २) भारताबाहेर अभ्यासक्रमपूर्ण करण्याकरिता, सामान्य प्रशासन विभागाशी विचार विनिमय करून, मंत्रालयीन प्रशासकीय विभाग.	पूर्ण अधिकार पूर्ण अधिकार	या नियमांच्या प्रकरण-सातमध्ये विहित केलेल्या अटी व शर्तींची पूर्तता करण्याच्या अधीन राहून. या नियमांच्या प्रकरण-सात मध्ये विहित केलेल्या अटी व शर्तींची पूर्तता करण्याच्या अधीन राहून.”.

४७. मुख्य नियमांच्या परिशिष्ट-दोन मध्ये,-

(१) खंड (१) मधील, उपखंड (ए) मध्ये,-

(एक) नोंद (एक) मधील, “वर्ग एक, दोन आणि तीन” या मजकुराऐवजी, “गट-अ, गट-ब आणि गट-क” हा मजकूर दाखल करण्यात येईल;

(दोन) नोंद (दोन) मधील, “वर्ग एक, दोन आणि तीन मधील प्राध्यापक, प्रपाठक, सहयोगी प्राध्यापक, संशोधन सहायक, अधिव्याख्याते, सहायक अधिव्याख्याते, प्रयोगनिर्देशक, पाठनिर्देशक.” या मजकुराऐवजी, “गट-अ, गट-ब आणि गट - क मधील प्राध्यापक, सहायक प्राध्यापक, शारीरिक शिक्षण संचालक, कनिष्ठ अधिव्याख्याता, तबला वादक, संगीत सहायक, पेटीवादक.” हा मजकूर दाखल करण्यात येईल;

(तीन) नोंद (तीन) मधील, “वर्ग एक, दोन आणि तीन” या मजकुराऐवजी, “गट-अ, गट-ब आणि गट-क” हा मजकूर दाखल करण्यात येईल;

(चार) टिपेमधील, खंड (पाच) व (सहा) मधील, “वर्ग चारचे” या मजकुराऐवजी, “गट-ड चे” हा मजकूर दाखल करण्यात येईल;

(२) खंड (६) ऐवजी, पुढील खंड दाखल करण्यात येईल:-

“६. मत्स्यव्यवसाय आयुक्तालयाच्या नियंत्रणाखालील.- शासकीय मत्स्यव्यवसाय आयुक्तालयाशी संलग्न असलेला कर्मचारी वर्ग (गट-ड च्या कर्मचाऱ्याव्यतिरिक्त).”.

४८. मुख्य नियमांच्या परिशिष्ट-तीन मध्ये, -

(१) शीर्षकातील, “अथवा पक्षघात” या मजकुराऐवजी, “/पक्षघात किंवा एड्स” हा मजकूर दाखल करण्यात येईल आणि तो, २० जानेवारी, २००५ पासून दाखल करण्यात आला असल्याचे मानण्यात येईल;

(२) नियम ३ (अ) मधील, खंड (अ) मध्ये, "पक्षघात" या मजकुरानंतर, "/एड्स" हा मजकूर जादा दाखल करण्यात येईल आणि तो, १ जानेवारी, २००६ पासून दाखल करण्यात आला असल्याचे मानण्यात येईल;

(३) नियम ७ मधील,-

(ए) पोट-नियम (१) मध्ये,—

(एक) "रु.७६० पेक्षा" या मजकुराऐवजी, "७ व्या वेतन आयोगातील रुपये ३८,६००-१,२२,८०० पेक्षा आणि पुढील वेतन आयोगामध्ये, शासनाने, वेळोवेळी लागू केलेल्या समयश्रेणी वेतनाच्या समकक्ष वेतनश्रेणीपेक्षा" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल;

(दोन) खंड (ए) मधील, "रुपये २५" या मजकुराऐवजी, "रुपये ५००" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल;

(तीन) खंड-(बी) मधील, "रु. ५०" या मजकुराऐवजी, "रुपये १०००" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल;

(बी) पोट-नियम (२) मध्ये,-

(एक) खंड (ए) मधील, "रु. ७६० पेक्षा" या मजकुराऐवजी, "७ व्या वेतन आयोगातील रुपये ३८,६००-१,२२,८०० पेक्षा आणि पुढील वेतन आयोगामध्ये, शासनाने, वेळोवेळी, लागू केलेल्या समयश्रेणी वेतनाच्या समकक्ष वेतनश्रेणीपेक्षा" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल;

(दोन) खंड (बी) मधील, "रु. ७६० पेक्षा" या मजकुराऐवजी "७ व्या वेतन आयोगातील रुपये ३८,६००-१,२२,८०० पेक्षा आणि पुढील वेतन आयोगामध्ये, शासनाने, वेळोवेळी लागू केलेल्या समयश्रेणी वेतनाच्या समकक्ष वेतनश्रेणीपेक्षा" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल;

(सी) पोट-नियम (३) मधील, "रु. ५०" या मजकुराऐवजी, "रुपये १०००" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल;

(डी) पोट-नियम (४) मधील, टीपेमध्ये, "५० रुपयांचा" या मजकुराऐवजी, "१००० रुपयांचा" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल;

(इ) पोट-नियम (५) मध्ये,-

(एक) खंड (ए) मधील, "रु. ३०" या मजकुराऐवजी, "रुपये ६००" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल;

(दोन) खंड (बी) मधील, "१५ रुपयांचा" या मजकुराऐवजी, "३०० रुपयांचा" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल;

(४) नियम ११ मध्ये,-

(ए) शीर्षकातील, "अथवा पक्षघात" या मजकुराऐवजी, "पक्षघात किंवा एडस्" हा

मजकूर दाखल करण्यात येईल;

(बी) नियमातील, "अथवा पक्षघात" या मजकुराऐवजी, "पक्षघात किंवा एडस्" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल;

(सी)"रु. ५०" या मजकुराऐवजी, "रुपये १०००" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल.

४९. मुख्य नियमांच्या परिशिष्ट-चार मधील, "महाअधिवक्त्यास लागू होणारे रजा नियम" हे शीर्षक व त्याखालील नियम १, २ व ३ वगळण्यात येतील.

५०. मुख्य नियमांच्या परिशिष्ट-पाच मध्ये,-

(ए) नमुना-१ मधील,-

(एक) अनुक्रमांक १० येथील नोंद वगळण्यात येईल;

(दोन) अनुक्रमांक १३ येथील नोंदीमधील, "तीन किंवा त्यापेक्षा अधिक" या मजकुराऐवजी, "दोनपेक्षा अधिक" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल;

(तीन) अनुक्रमांक १४ येथील नोंदी नंतरचे, "रजेच्या अनुज्ञेयतेसंबंधी प्रमाणपत्र" हे शीर्षक वगळण्यात येईल;

(चार) अनुक्रमांक १५ येथील नोंद वगळण्यात येईल;

(बी) नमुना-६,७,८,९ व १० मधील, "महाराष्ट्र शासनाकरिता व त्याच्या वतीने" या मजकुराऐवजी, "महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्याकरिता व नावाने" हा मजकूर दाखल करण्यात येईल.

५१. मुख्य नियमांच्या परिशिष्ट-पाच नंतर, पुढील परिशिष्ट जादा दाखल करण्यात येईल आणि ते, २० जानेवारी, २०१६ पासून जादा दाखल करण्यात आले असल्याचे मानण्यात येईलः-

"परिशिष्ट सहा

(नियम ७४ अ पहा)

सरोगसी पद्धतीने जन्मलेल्या अपत्यांचे संगोपन करण्यासाठी महिला शासकीय कर्मचाऱ्यांस विशेष रजा मंजूर करण्याबाबत.

सरोगसी पद्धतीद्वारे जन्मलेल्या अपत्यांचे संगोपन करता यावे यासाठी राज्य शासनातील महिला शासकीय कर्मचाऱ्यांना खालील अटी व शर्तींच्या अधीन राहून प्रसूती रजेप्रमाणे सक्षम प्राधिकाऱ्यास १८० दिवसांपर्यंत रजा मंजूर करता येईल :-

(१) रजेसाठी संबंधित महिला शासकीय कर्मचाऱ्याने सक्षम प्राधिकाऱ्याकडे विहित पद्धतीने आगाऊ अर्ज करावा. अर्ज करताना सरोगसीद्वारे अपत्य प्राप्तीच्या अनुषंगाने करण्यात आलेला करारनामा, संबंधित वैद्यकीय अधिकारी/स्त्रीरोग तज्ञाचे प्रमाणपत्र सादर करणे आवश्यक राहील. तसेच भारतीय वैद्यकीय संशोधन परिषदेने (ICMR) सरोगसीबाबत निश्चित केलेल्या सर्व मार्गदर्शक तत्त्वांचे पालन करण्यात आल्याबाबत स्त्रीरोग तज्ञाचे प्रमाणपत्र सादर करणे आवश्यक राहील;

(२) सदर विशेष रजा अपत्याच्या जन्म दिनांकापासून १८० दिवसांपर्यंत अनुज्ञेय राहील;

(३) संपूर्ण सेवेच्या कालावधीत ही रजा फक्त एकदाच अनुज्ञेय राहील;

(४) ही रजा फक्त अपत्य नसलेल्या तसेच दत्तक मूल न घेतलेल्या महिला शासकीय कर्मचाऱ्यांना अनुज्ञेय राहील.".

५२. मुख्य नियमांच्या परिशिष्ट-सहानंतर, पुढील परिशिष्ट जादा दाखल करण्यात येईल आणि ते, २१ सप्टेंबर, २०१६ पासून दाखल करण्यात आले असल्याचे मानण्यात येईल :—

"परिशिष्ट सात

(नियम ७४ ब पहा)

विकलांग अपत्य असलेल्या राज्य शासकीय कर्मचाऱ्यांना विशेष बाल संगोपन रजा मंजूर करण्याबाबत.

विकलांग व्यक्तींसाठी (समान संधी, हक्काचे संरक्षण आणि पूर्ण सहभाग) अधिनियम, १९९५ (१९९६ चा १) अन्वये पुढे नमूद केल्यानुसार विकलांग अपत्य असलेल्या शासकीय महिला कर्मचाऱ्यास तसेच पुढे नमूद केल्यानुसार विकलांग अपत्य असून पत्नी नसलेल्या शासकीय पुरुष कर्मचाऱ्यास म्हणजेच अशा अपत्याच्या वडीलांनादेखील संपूर्ण सेवेत ७३० दिवसांच्या कमाल मर्यादेत विशेष बाल संगोपन रजा सक्षम प्राधिकारी मंजूर करू शकेल :—

(अ) विकलांग व्यक्तींसाठी (समान संधी, हक्काचे संरक्षण आणि पूर्ण सहभाग) अधिनियम, १९९५ मधील कलम २(झ) नुसार पुढील विकलांगता

(१) अंधत्व (Blindness), (२) क्षीण दृष्टी (Low vision), (३) बरा झालेला कुष्ठरोग (Leprosy-cured), (४) श्रवण शक्तीतील दोष (Hearing impairment) (५) चलन-वलनविषयक विकलांगता (Loco Motor disability), (६) मतिमंदता (Mental retardation), (७) मानसिक आजारपण (Mental illness).

सदर विकलांगता उपरोक्त अधिनियमातील विकलांगतेबाबतच्या व्याख्येप्रमाणे असणे अनिवार्य राहील. तसेच सदर विकलांगता किमान ४० टक्के किंवा त्यापेक्षा जास्त आहे, असे वैद्यकीय प्राधिकरणाने प्रमाणित केले पाहिजे.

(२) दि नॅशनल ट्रस्ट फॉर दि वेल्फेअर ऑफ पर्सन्स विथ ऑटीझम, सेरेब्रल पाल्सी, मेंटल रिटार्डेशन आणि मल्टीपल डिसॅबिलीटी ॲक्ट,१९९९ मधील (१९९९ चा ४४) कलम २(ए), २(सी), २(जी), २(एच) व २(ओ) मध्ये वर्णन केल्यानुसार अनुक्रमे आत्ममग्न (Autism), सेरेब्रल पाल्सी (Cerebral palsy), मतिमंद (Mental retardation), बहुविकलांग (Multiple disabilities) व गंभीर स्वरूपाची विकलांगता (Severe disabilit) असलेले अपत्य.

(ब) सदर रजा अनुज्ञेयतेच्या अटी व शर्ती खालीलप्रमाणे आहेत :-

उपरोक्त परिच्छेद क्रमांक १ मधील विकलांगतेबाबत जिल्हा शल्य चिकित्सक (Civil Surgeon) अथवा त्यापेक्षा वरिष्ठ शासकीय वैद्यकीय अधिकाऱ्याने अथवा शासनाने वेळोवेळी निर्गमित केलेल्या निर्णयानुसार निर्गमित केलेले अपंगत्वाचे प्रमाणपत्र सादर करणे आवश्यक राहील;

(२) सदर रजा हक्क म्हणून मागता येणार नाही. सक्षम प्राधिकाऱ्यांच्या पूर्व मान्यतेनेच सदर रजा घेता येईल;

(३) सदर रजा विकलांग अपत्याच्या वयाच्या २२ वर्षापर्यंत घेता येईल;

(४) सदर रजा पहिल्या २ हयात अपत्यांकरिता लागू राहील;

(५) विशेष बाल संगोपन रजेच्या कालावधीसाठी कर्मचाऱ्यास रजेवर जाण्याच्या लगतपूर्वी जेवढे वेतन मिळत असेल तेवढेच रजा वेतन देण्यात येईल;

(६) सदर रजा एकाहून अधिक हप्त्यामध्ये (Spell) तथापि एका आर्थिक वर्षात तीनपेक्षा जास्त नाही अशा हप्त्यांच्या मर्यादित घेता येईल;

(७) विशेष बाल संगोपन रजेचा हिशोब सोबत जोडलेल्या प्रपत्रात घेऊन ते सेवापुस्तकात ठेवावे. तसेच सेवापुस्तकामध्येही हिशोब योग्यरित्या नोंदविण्यात यावा;

(८) परिवीक्षाधीन कालावधीत विशेष बाल संगोपन रजा मान्य करता येणार नाही. तथापि, कर्मचाऱ्यास विकलांग अपत्याबाबतच्या गंभीर परिस्थितीमुळे रजा घेणे अत्यावश्यक आहे अशी, रजा मंजूर करणाऱ्या सक्षम प्राधिकाऱ्याची खात्री झाल्यास, परिवीक्षाधीन कालावधीत अपवादात्मक परिस्थितीत, कमीतकमी कालावधीची विशेष बाल संगोपन रजा घेता येईल. त्या प्रमाणात संबंधित महिला/पुरुष शासकीय कर्मचाऱ्याचा परिवीक्षाधीन कालावधी वाढविला जाईल;

(९) विशेष बाल संगोपन रजेस पात्र असणारा महिला/पुरुष शासकीय कर्मचारी, एकापेक्षा जास्त वेळा नवीन नियुक्ती स्वीकारत असेल अशा बाबतीत, वेगवेगळ्या ठिकाणच्या कालावधीची रजा एकत्रित गणली जाऊन, अशा एकूण सेवेच्या कालावधीमध्ये एकूण ७३० दिवस इतकीच रजा अनुज्ञेय होईल;

(१०) शासकीय कर्मचाऱ्यास त्याच्या इच्छेनुसार व अर्ज केल्यास विशेष बाल संगोपन रजेला अन्य अनुज्ञेय रजा जोडून घेता येईल. मात्र अन्य अनुज्ञेय रजा कालावधी एक वर्षापेक्षा अधिक असणार नाही;

(११) विकलांग अपत्य शासकीय कर्मचाऱ्यावर अवलंबून आहे असे प्रमाणपत्र शासकीय कर्मचाऱ्याने सादर करणे अनिवार्य राहील.

(२) सदर परिशिष्ट-सात मधील परिच्छेद (अ) साठी खालीलप्रमाणे बदल करण्यात येत आहेत आणि हे बदल ९ मार्च, २०२३ पासून बदलले गेले आहेत, असे मानले जाईल :—

"(अ) दिव्यांग व्यक्ती हक्क अधिनियम, २०१६ मधील (२०१६ चा ४९) कलम २(zc) अंतर्गत, परिशिष्टात नमूद केल्यानुसार दिव्यांगत्वामध्ये खालील प्रवर्गांचा समावेश केला आहे :—

(१) Loco Motor Disability (अस्थिव्यंग)

(२) Leprosy Cured Person (कुष्ठरोग निवारित/मुक्त)

(३) Cerebral Palsy (मेंदूचा पक्षघात)

(४) Dwarfism (शारिरीक वाढ खुंटणे)

(५) Muscular Dystrophy (स्नायुंची विकृती)

(६) Acid Attack Victims (आम्ल हल्ला पिडीत)

(७) Blindness (पूर्णतः अंध)

(८) Low Vision (अंशतः अंध)

(९) Hearing Impaired (Deaf and hard of Hearing) (कर्णबधिर/ ऐकू कमी येणे)

(१०) Speech and Language Disability (वाचा/ भाषा दोष)

(११) Intellectual Disability (बौद्धीक अक्षम)

(१२) Specific Learning Disability (विशिष्ट अध्ययन अक्षम)

(१३) Autism Spectrum Disorder (स्वमग्न)

(१४) Mental Behaviour / Mental Illness (मानसिक वर्तन/ मानसिक आजार)

(१५) Multiple Sclerosis (हातापायांतील स्नायू कमजोर/ शिथिल होणे)

(१६) Parkinsons disease (कंपवात)

(१७) Haemophilla (अधिक रक्तस्त्राव)

(१८) Thalassemia (रक्ताची कमतरता)

(१९) Sickle Cell Disease (रक्तात हिमोग्लोबीनचे प्रमाण कमी होणे)

(२०) Chronic Neurological Condition (मज्जासंस्थेचे तीव्र आजार)

(२१) Multiple Disabilities (बहुविकलांग);

(३) सदर परिशिष्ट सातमधील परिच्छेद (ब) मधील अट क्र.३ वगळण्यात येत आहे. सदर अट क्र.३ ही दिनांक ९ मार्च,२०२३ पासून वगळण्यात आली आहे, असे मानले जाईल ;

(४) पुढील टीप जादा दाखल करण्यात येईल आणि ती, ९ मार्च, २०२३ पासून जादा दाखल करण्यात आली असल्याचे मानण्यात येईलः-

" **टीप.-** एका वेळेस पाच दिवसांपेक्षा कमी कालावधीसाठी रजा घेता येणार नाही.".

विकलांग अपत्य असलेल्या शासकीय कर्मचाऱ्यांच्या विशेष बाल संगोपन रजेच्या हिशेबाचे प्रपत्र

विभागाचे / कार्यालयाचे नाव :

अधिकाऱ्याचे / कर्मचाऱ्याचे नाव व पदनाम :

भ्रमणध्वनी क्रमांक / दूरध्वनी क्रमांक :

बाल संगोपन रजेचा कालावधी		एकूण कालावधी	शिल्लक रजा		सक्षम प्राधिकाऱ्याची स्वाक्षरी व पदनाम, कार्यालयाचे नाव
पासून	पर्यंत		दिनांक	शिल्लक	
१	२	३	४	५	६

५३. मुख्य नियमांच्या परिशिष्ट- सात नंतर, पुढील परिशिष्ट जादा दाखल करण्यात येईल आणि ते, १५ मार्च, २०१७ पासून जादा दाखल करण्यात आले असल्याचे मानण्यात येईलः-

"परिशिष्ट आठ

(नियम ७४ क पहा)

मूल दत्तक घेण्यासाठी महिला शासकीय कर्मचाऱ्याला विशेष रजा मंजूर करण्याबाबत.

सक्षम प्राधिकारी मान्यताप्राप्त भरतीच्या माध्यमातून शासन सेवेत रुजू झालेल्या, दत्तक मूल घेणाऱ्या राज्य शासकीय महिला कर्मचाऱ्यांना खालील अटी व शर्तींच्या अधीन राहून विशेष रजा मंजूर करण्यात येईल :—

(अ) (१) दत्तक घेण्याच्या दिनांकास दत्तक मुलाचे वय १ वर्षाच्या आत असेल तर १८० दिवस रजा लागू राहील.

(२) १ वर्षापेक्षा अधिक ते ३ वर्ष वयाचे दत्तक मूल घेतल्यास ९० दिवस रजा लागू राहील.

सदर रजेचा लाभ (दत्तक संस्थेकडून मूल दत्तक घेतल्यास) दत्तकग्रहण-पूर्व पोषण देखरेख (pre-adoption foster care) टप्प्यापासून लागू होईल तर इतर प्रकरणी कायदेशीर दत्तक प्रक्रियेनंतर लागू होईल.

अशा कालावधीत रजेवर जाण्याच्या लगतपूर्वी तिला जेवढे वेतन मिळत असेल तेवढेच रजा वेतन देण्यात येईल. अशी रजा, रजा खाती खर्ची टाकण्यात येणार नाही.

(ब) (१) मूल दत्तक घेण्यासंबंधातील आवश्यक कागदपत्रे/कायदेशीर कागदपत्र सादर करण्यात यावीत. दत्तक संस्थेकडून मूल दत्तक घेतल्यास रजा मंजुरीसाठी अर्ज करताना दत्तक संस्थेची कागदपत्र सादर करावीत, न्यायालयीन आदेश असणे अनिवार्य नाही. न्यायालयाचे अंतिम आदेश प्राप्त झाल्यावर सदर आदेश कार्यालयास सादर करावेत.

(२) दोनपेक्षा कमी अपत्य हयात असलेल्या महिला शासकीय कर्मचाऱ्यांना सदर विशेष रजा लागू राहील.

एक अपत्य हयात असलेल्या महिला शासकीय कर्मचाऱ्याने सदर विशेष रजा घेतल्यावर, नंतर प्रसूती रजा/ दत्तक मुलासाठी तसेच सरोगसीसाठी असलेली विशेष रजा अनुज्ञेय होणार नाही.

(३) सदर रजेसाठी सेवा कालावधीची अट नाही. मात्र ज्या महिला शासकीय कर्मचाऱ्याची सेवा दोन वर्षापेक्षा कमी झालेली आहे, त्यांनी सदर रजेसाठी अर्ज करताना कार्यालयास बंधपत्र (बाँड) द्यावे. सदर बंधपत्रात जेव्हा महिला कर्मचारी विशेष रजेवरुन कर्तव्यावर रुजू होईल तेव्हा किंवा सदर रजेला लागून देय व अनुज्ञेय रजा घेतल्यानंतर कर्तव्यावर रुजू झाल्यावर त्यांनी राज्य शासनाची कमीत कमी दोन वर्षे सेवा करणे बंधनकारक राहील. विशेष रजा कालावधीत/रजेला लागून देय व अनुज्ञेय रजा कालावधीत/ विशेष रजा संपल्यावर रुजू न होता/विशेष रजा संपल्यावर किंवा विशेष रजेला लागून देय व अनुज्ञेय रजा घेतल्यानंतर रुजू झाल्यावर, विशेष रजेचा कालावधी वगळून सेवेचा दोन वर्षांचा कालावधी पूर्ण होण्यापूर्वी सदर महिला कर्मचाऱ्यास राज्य शासनाची सेवा सोडून, राज्य शासनाव्यतिरिक्त अथवा राज्याच्या एकत्रित निधीतून वेतनावरील खर्च भागविला जात नाही अशा इतर सेवेत जाण्याकरिता राजीनामा द्यावयाचा असल्यास किंवा अन्य कारणास्तव राजीनामा द्यावयाचा असल्यास अथवा कार्यमुक्त व्हावयाचे झाल्यास, अशा महिला कर्मचाऱ्याने विशेष रजा म्हणून घेतलेल्या कालावधीतील वेतनाइतके वेतन राज्य शासनास अदा केल्यानंतरच अशा महिला कर्मचाऱ्यास राज्य शासनाच्या सेवेचा राजीनामा देता येईल किंवा कार्यमुक्त होता येईल.

(क) सदर विशेष रजेला लागून वैद्यकीय प्रमाणपत्राशिवाय, दत्तक घेण्याच्या दिनांकास दत्तक घेण्यात येणाऱ्या मुलाचे वय लक्षात घेऊन दत्तक मूल संगोपन रजेव्यतिरिक्त पुढीलप्रमाणे देय व अनुज्ञेय रजा घेता येईल. अनुज्ञेय रजेमध्ये असाधारण रजेचा अंतर्भाव राहील. मात्र असाधारण रजा निवृत्तीवेतनाच्या व वेतनवाढीच्या प्रयोजनार्थ अर्हताकारी धरण्यात येणार नाही.

(१) जर दत्तक घेतलेल्या मुलाचे वय, एक महिन्यापेक्षा कमी असेल तर, एक वर्षाची विशेष रजा अनुज्ञेय असेल;

(२) जर दत्तक घेतलेल्या मुलाचे वय, ६ महिन्यांपेक्षा अधिक, परंतु ७ महिन्यांपेक्षा कमी असेल तर, ६ महिन्यांची विशेष रजा अनुज्ञेय असेल ;

(३) जर दत्तक घेतलेल्या मुलाचे वय, ९ महिन्यांपेक्षा अधिक, परंतु १० महिन्यांपेक्षा कमी असेल तर, ३ महिन्यांची विशेष रजा अनुज्ञेय असेल.".

५४. मुख्य नियमांच्या परिशिष्ट-आठ नंतर पुढील परिशिष्ट दाखल करण्यात येत आहे.

महिला शासकीय कर्मचाऱ्यास तसेच पत्नी नसलेल्या पुरुष शासकीय कर्मचाऱ्यास २३ जुलै, २०१८ पासून, किंवा ज्या शासकीय कर्मचाऱ्याची पत्नी असाध्य आजाराने अंथरुणाला खिळलेली आहे, अशा पुरुष शासकीय कर्मचाऱ्यासाठी १५ डिसेंबर, २०१८ पासून हा नियम लागू करण्यात आला आहे, असे मानण्यात येईल.

"परिशिष्ट- नऊ

(नियम ७४ ड पहा)

शासकीय कर्मचाऱ्यांना बाल संगोपन रजा मंजूर करण्याबाबत.

सक्षम प्राधिकारी, राज्य शासनाच्या शासकीय महिला कर्मचाऱ्यास तसेच पत्नी नसलेल्या पुरुष शासकीय कर्मचाऱ्यास किंवा ज्या कर्मचाऱ्याची पत्नी असाध्य आजाराने अंथरुणाला खिळलेली आहे अशा पुरुष कर्मचाऱ्यास, पुढील अटी व शर्तींच्या अधीन राहून, कमाल एकशे ऐंशी दिवसांसाठी बाल संगोपन रजा मंजूर करू शकेलः-

(ए) महिला शासकीय कर्मचारी तसेच पत्नी नसलेले पुरुष शासकीय कर्मचारी :

(१) मुलांचे वय १८ वर्षे होईपर्यंतच सदर रजा लागू राहील. [बाल संगोपन रजेवर असताना (त्या कर्मचाऱ्यास) मुलाच्या वयाची १८ वर्षे पूर्ण झाल्यास, त्या दिनांकापासून पुढे सदर रजा लागू होणार नाही, याची खात्री करण्याची जबाबदारी, रजा मंजूर करणाऱ्या अधिकाऱ्याची राहील.]

(२) एका वर्षामध्ये दोन महिन्यांच्या कमाल मर्यादेत सदर रजा घेता येईल.

(३) सदर रजा ही उपरोक्त अट क्रमांक १ च्या अधीन राहून सेवा कालावधीत १/२/३/४ टप्प्यात (In Spells) घेता येईल. तथापि, सदर रजा एका कॅलेंडर वर्षात तीन टप्प्यांमध्ये (In Three Spells) घेता येईल.

(४) पहिल्या दोन ज्येष्ठतम हयात मुलांकरिता लागू राहील.

(५) शासकीय सेवेचे एक वर्ष पूर्ण झाल्यावर सदर रजा लागू राहील.

(६) अर्जित रजा व अर्धवेतनी रजा खात्यावर असली तरी सदर रजा मंजूर करता येईल.

(७) अर्जित रजा, अर्धवेतनी रजा तसेच प्रसूती रजेला जोडून ही रजा घेता येईल.

(८) एका कॅलेंडर वर्षात घेतलेली रजा पुढील कॅलेंडर वर्षीही सलग असल्यास, ती ज्या कॅलेंडर वर्षात प्रारंभ झाला, त्या कॅलेंडर वर्षातील समजण्यात येईल.

(९) बाल संगोपन रजेच्या कालावधीसाठी रजेवर जाण्याच्या लगतपूर्वी जेवढे वेतन मिळत असेल तेवढेच रजा वेतन देण्यात येईल.

(१०) परिवीक्षाधीन कालावधीत बाल संगोपन रजा मंजूर करता येणार नाही. तथापि, रजा मंजूर करणाऱ्या सक्षम प्राधिकाऱ्यास, कर्मचाऱ्याच्या मुलाबाबतच्या गंभीर परिस्थितीमुळे त्यास रजा घेणे अत्यावश्यक आहे अशी खात्री झाल्यास, परिवीक्षाधीन कालावधीतही संबंधितांस अपवादात्मक परिस्थितीत, कमीत कमी कालावधीची बाल संगोपन रजा मंजूर करता येईल. त्या प्रमाणात संबंधित महिला/पुरुष कर्मचाऱ्याचा परिवीक्षाधीन कालावधी वाढविला जाईल.

(११) सदर रजा कालावधीत रजा प्रवास सवलत (L.T.C.) अनुज्ञेय ठरणार नाही.

(१२) सदर रजा हक्क म्हणून मागता येणार नाही आणि सक्षम प्राधिकाऱ्याच्या पूर्व मान्यतेनेच सदर रजा घेता येईल. बाल संगोपन रजा मंजूर करताना पदनिर्मिती तसेच पदभरती होणार नाही व दैनंदिन कामकाजावर विपरित परिणाम होणार नाही याची दक्षता घेऊन रजा

मंजूर करण्याची जबाबदारी सक्षम प्राधिकाऱ्याची राहील. संबंधित कर्मचाऱ्याची वारंवार रजा घेण्याची प्रवृती नाही, ही बाब देखील सदर रजा मंजूर करताना विचारात घ्यावी.

(१३) शासकीय कर्मचारी एकापेक्षा जास्त वेळा नवीन नियुक्ती स्वीकारत असेल अशा बाबतीत, वेगवेगळ्या ठिकाणचा कालावधी एकत्रित गणला जाऊन अशा एकूण सेवेच्या कालावधीमध्ये वेगवेगळ्या ठिकाणी नियुक्ती असली तरी एकंदर १८० दिवस इतकीच बाल संगोपन रजा अनुज्ञेय होईल.

(१४) बाल संगोपन रजेचा हिशेब सोबत जोडलेल्या प्रपत्रात घेऊन ते सेवापुस्तकात ठेवावे. तसेच सेवापुस्तकामध्ये देखील उपभोगलेल्या बाल संगोपन रजेची नोंद घ्यावी.

(१५)ज्या राज्य शासकीय कर्मचाऱ्याची सेवा किमान १० वर्षे होण्याच्या आधी सदर कर्मचाऱ्यास राज्य शासनाच्या सेवेतून, राज्य शासनाव्यतिरिक्त अथवा राज्याच्या एकत्रित निधीतून वेतनावरील खर्च भागविला जात नाही, अशा इतर सेवेत जाण्याकरिता किंवा अन्य कारणास्तव राजीनामा द्यावयाचा असल्यास अथवा कार्यमुक्त व्हावयाचे झाल्यास, अशा कर्मचाऱ्याने बाल संगोपन रजा म्हणून घेतलेल्या कालावधीतील वेतनाइतके वेतन, राज्य शासनास अदा केल्यानंतरच अशा कर्मचाऱ्यास राज्य शासनाच्या सेवेचा राजीनामा देता येईल किंवा राज्य शासकीय सेवेतून कार्यमुक्त होता येईल. संबंधित शासकीय कर्मचाऱ्याने तशा आशयाचे बंधपत्र (बॉण्ड) सदर रजेसाठी अर्ज करताना कार्यालयास न चुकता सादर करावे.

(बी) पत्नी असाध्य आजाराने अंथरुणाला खिळलेली आहे, असे पुरुष शासकीय कर्मचारी :

पुरुष शासकीय कर्मचारी यांची पत्नी विविध आजारपणाच्या कारणास्तव जेवढ्या कालावधीसाठी अंथरुणास खिळून राहिली आहे (Bed Ridden), अथवा त्यांची पत्नी मनोरुग्ण असल्यामुळे, जेवढ्या कालावधीसाठी बाल संगोपन करण्यास असमर्थ होत आहे (Incapacitated), तेवढ्या कालावधीचे वैद्यकीय अधीक्षक, जे.जे.रुग्णालय/ जिल्हा शल्य चिकित्सक (शहरी भागासाठी)/ जिल्हा आरोग्य अधिकारी (ग्रामीण भागासाठी) यांचेकडून संबंधित शासकीय कर्मचाऱ्याने वैद्यकीय प्रमाणपत्र सादर केल्यानंतर, संबंधित शासकीय पुरुष कर्मचाऱ्यास, तेवढ्या कालावधीची बाल संगोपन रजा वरील (अ) येथील १ ते १५ येथे नमूद केलेल्या अटी व शर्तींच्या अधीन अनुज्ञेय राहील.

शासकीय कर्मचाऱ्याची पत्नी किती कालावधीसाठी आंतररुग्ण आहे (In-patient) आणि अंथरुणास खिळलेली आहे अथवा बाल संगोपन करण्यास असमर्थ आहे, हे पाहून प्रकरणपरत्वे तेवढ्या कालावधीची १८० दिवसांच्या कमाल मर्यादेत, बाल संगोपन रजा संबंधित पुरुष शासकीय कर्मचाऱ्यास अनुज्ञेय असेल. तसेच बाल संगोपनासाठी पतीला रजा मंजूर झाल्यानंतर, रजा कालावधीत पत्नीचा मृत्यू झाल्यास, पतीला उर्वरित कालावधीची बाल संगोपन रजा १८० दिवसांच्या कमाल मर्यादेत अनुज्ञेय राहील.

शासकीय कर्मचाऱ्यांच्या बाल संगोपन रजेच्या हिशेबाचे प्रपत्र

विभागाचे/कार्यालयाचे नाव :

अधिकाऱ्याचे/कर्मचाऱ्याचे नाव व पदनाम :

भ्रमणध्वनी क्रमांक/दूरध्वनी क्रमांक :

बाल संगोपन रजेचा कालावधी		एकूण कालावधी	शिल्लक रजा		सक्षम प्राधिकाऱ्याची स्वाक्षरी, पदनाम व कार्यालय
पासून	पर्यंत		दिनांक	शिल्लक	
१	२	३	४	५	६

५५. मुख्य नियमांच्या परिशिष्ट-नऊ नंतर, पुढील परिशिष्ट जादा दाखल करण्यात येईल:-

"परिशिष्ट दहा

(नियम ३४ पहा)

महाराष्ट्र नागरी सेवा नियमांच्या तरतुदींनुसार राज्य शासनाच्या सेवेत ज्यांची निवड झालेली आहे अशा उमेदवारांची, नियुक्ती करण्याकरिता, संबंधित उमेदवारांची वैद्यकीय तपासणी करण्यासाठी संबंधित जिल्ह्यांसाठी खालील १६ वैद्यकीय मंडळे असतील:-

अ. क्र.	वैद्यकीय मंडळे	जिल्हे
१	ग्रॅन्ट शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालय व जे.जे. समुह रुग्णालय, भायखळा, मुंबई	ठाणे, पालघर, रायगड, नाशिक
२	गोकुळदास तेजपाल रुग्णालय, मुंबई	मुंबई शहर व मुंबई उपनगर
३	बै.जी.शासकीय महाविद्यालय व ससून सर्वोपचार रुग्णालय, पुणे	पुणे, अहमदनगर
४	शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालय व रुग्णालय, नागपूर	नागपूर, भंडारा, गोंदिया
५	इंदिरा गांधी शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालय व रुग्णालय, नागपूर	वर्धा
६	शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालय व रुग्णालय, औरंगाबाद	औरंगाबाद, जालना
७	स्वामी रामानंद तीर्थ वैद्यकीय महाविद्यालय व रुग्णालय, अंबेजोगाई, बीड	बीड
८	डॉ.वैशंपायन स्मृती शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालय व रुग्णालय, सोलापूर	सोलापूर, उस्मानाबाद
९	शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालय, मिरज व पद्मभूषण वसंतदादा पाटील शासकीय रुग्णालय, सांगली	सांगली, सातारा
१०	श्री.भाऊसाहेब हिरे शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालय व रुग्णालय, धुळे	धुळे, नंदुरबार, जळगांव
११	डॉ.शंकरराव चव्हाण शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालय व रुग्णालय, नांदेड	नांदेड, परभणी, हिंगोली
१२	श्री.वसंतराव नाईक शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालय व रुग्णालय, यवतमाळ	अमरावती, यवतमाळ
१३	राजर्षि छत्रपती शाहू महाराज शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालय व छत्रपती प्रमिलाराजे सर्वोपचार रुग्णालय, कोल्हापूर	कोल्हापूर, सिंधुदूर्ग, रत्नागिरी
१४	शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालय व रुग्णालय, लातूर	लातूर
१५	शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालय व रुग्णालय, अकोला	अकोला, बुलढाणा, वाशिम
१६	शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालय व रुग्णालय, चंद्रपूर	चंद्रपूर, गडचिरोली.".

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

डॉ. रिचा बागला,

शासनाच्या प्रधान सचिव.

FINANCE DEPARTMENT

Madam Cama Marg, Hutatma Rajguru Chowk,
Mantralaya, Mumbai 400 032, Dated the January, 2025.

NOTIFICATION

CONSTITUTION OF INDIA.

No. : MCS-2020/C.R. 4/SER-6.—In exercise of the powers conferred by the proviso to article 309 of the Constitution of India, the Governor of Maharashtra is hereby pleased to make the following rules further to amend the Maharashtra Civil Services (Leave) Rules, 1981, namely :—

1. These rules may be called the Maharashtra Civil Services (Leave) (Amendments) Rules, 2025.

2. In the Maharashtra Civil Services (Leave) Rules, 1981(hereinafter referred to as "the principal Rules"), for the word "Bombay" wherever it occurs, the word "Mumbai" shall be substituted.

3. In rule 3 of the principal Rules, for the word "Government" the word "Finance Department" shall be substituted.

4. In rule 7 of the principal Rules, for the words "that Department" the words "the Finance Department" shall be substituted.

5. In rule 15 of the principal Rules, after the Explanation, following Note-1 and Note-2 shall be added, namely :-—

"Note-1—The permission to prefix and suffix any number of Saturdays, Sundays and/or public holidays to casual leave and to interpose a holiday or a series of holidays between the period of casual leave allowed. The total period of casual leave and holidays enjoyed in continuation at one time should not exceed seven days, in exceptional circumstances it may be extended upto ten days.

Note-2—Only eight casual leaves are allowed in one calendar year.".

6. For rule 16 of the principal Rules, the following rule shall be substituted, namely:-

"16. Maximum amount of continuous leave.- (1) No Government servant shall be granted leave of any kind for a continuous period exceeding five years.

(2) Unless the Finance Department, in view of the exceptional circumstances of the case, otherwise determines, a Government servant who remains absent from duty for a continuous period exceeding five years other than on foreign service, with or without leave, shall be deemed to have resigned from the Government service:

Provided that, a reasonable opportunity to explain the reasons for such absence shall be given to the Government servant before provisions of sub-rule (2) are invoked.

Explanation.—'A reasonable opportunity' means, a notice by R.P.A.D. or electronically to the concerned Government Servant and the concerned Government servant has to submit his reply within thirty days from the date of receipt of notice by R.P.A.D. or electronically.".

7. For rule 18 of the principal Rules, the following shall be substituted, namely :—

"18. Application of rules while on temporary transfer to other Government on deputation or on foreign service.—

(1) Government servants to whom these rules apply shall continue to be governed by these rules while on temporary transfer on deputation to the Central Government or any other State Government,

(2) A Government servant on deputation in India should submit his application for leave for a period not exceeding 120 days to his employer. If the period is in excess of 120 days, he should submit the application through his employer to the authority, competent to grant the leave.

(3) A Government servant on deputation in India may be granted by his employer leave for a period not exceeding 120 days, provided that it is certified by the Head of the Office of the concerned Government servant, to be admissible. Leave of longer duration may be granted by the authority who sanctions the transfer.

(4) A Government servant working in foreign service in India, shall not be granted leave except as per the rules applicable to the services he belongs and he shall not be entitled to leave unless he is relieved and not entitled to leave salary unless he proceeds on leave.

(5) *(a)* The employer, as per the condition prescribed by him, shall grant leave to the Government servant who is posted out of India. In specific cases, the Appointing Authority, shall decide with prior consultation to the employer, the condition on which leave shall be granted. The leave salary shall be paid by the employer who sanctioned the leave and that leave shall not be debited to his leave account.

(b) In specific case, the Competent Authority, who sanctioned posting in foreign service, shall arrange with the employer of foreign service and if that employer is willing to contribute as per the rates prescribed in Appendix – IV of the Maharashtra Civil Services (Joining Time, Foreign Services and Payments during Suspension, Dismissal and Removal) Rules, 1981 leave salary contribution in the account of Consolidated Funds of State, then he shall sanction the leave to the Government servant as per the rules applicable to him.".

8. In rule 19 of the principal Rules,—

(i) in the title, for the words "to be certified by Audit Officer" the words "or on deputation to be certified by Head of the Office" shall be substituted and shall be deemed to have been substituted with effect from the 1st January 1990;

(ii) after the words "foreign service" the words "or on deputation" shall be inserted;

(iii) for the words "Audit Officer" the words "Head of Office of that Government Servant" shall be substituted and shall be deemed to have been substituted with effect from the 1st January 1990.

9. In rule 20 of the principal Rules,—

(*i*) in sub-rule (*3*),-

(*a*) in clause (*a*), for the words "compulsory retirement" the word "superannuation" shall be substituted;

(*b*) in clause (*b*), for the words "compulsory retirement" the word "superannuation" shall be substituted;

(*ii*) in sub-rule (5), in clause (a), for the words "compulsory retirement" the word "superannuation" shall be substituted.

10. In rule 25 of the principal Rules, sub-rule (1), shall be deleted and shall be deemed to have been deleted with effect from the 1st January 1990.

11. In rule 26 of the principal Rules, in sub-rule (3), clause (c) shall be deleted and shall be deemed to have been deleted with effect from the 1st January 1990.

12. Rule 28 of the principal Rules shall be deleted and shall be deemed to have been deleted with effect from the 1st January 1990.

13. In rule 29 of the principal Rules, the words "on receipt of the report referred to in rule 28" shall be deleted and shall be deemed to have been deleted with effect from the 1st January 1990.

14. In rule 30 of the principal Rules, for clauses (a), (b) and (c) the following clauses shall be substituted, namely :—

"*(a)* In cases where a leave has already been sanctioned by a Department/Office and the Government servant concerned is transferred to another Department/Office where he has to join on expiry of the leave, the responsibility to issue of formal orders sanctioning leave and the payment of leave salary for the period upto leave sanctioned to him, shall devolve on the Department/ Office from which he is transferred.

He has to join the new Department/Office after the period of leave sanctioned by previous Department/Office. If he wants to apply for extension of leave then process of sanctioning extended leave has to be done by new Department/Office, where he is transferred.

If Government servant remains absent without joining new Department/Office, then that period will be treated as unauthorised leave and accordingly the action will be initiated against him.

(b) In case Government servant on leave is transferred and he has applied/not applied for leave to the Department/Office, then that original Department/Office should inform new Department/Office that he is on leave and he has applied/not applied.Similarly Government servant also should inform to new Department/Office about his leave. If he remains on leave without intimation to his original Department/Office and joins to new Department/Office after the date upto which he has informed to original Department/Office about leave, the period of extended leave without informing to original Department/Office will be considered as unauthorised leave and accordingly action will be initiated against him.

(c) In case if a Government servant is on leave and he has not applied for leave and he is transferred meanwhile, then he should join original Department/Office instead of new Department/Office. After he is relieved by original Department/Office, he should join the place where he is transferred. His leave without intimation in original Department/Office will be considered as unauthorised leave.".

15. For rule 34 of the principal Rules, the following rule shall be substituted, namely:-

"34. Appearance before Medical Board.- (1) There shall be sixteen Medical Boards for concerned districts (or as amended from time to time) as mentioned in Appendix-X, for medical examination of the candidates who are selected for the State Government Service as per the provisions of Maharashtra Civil Services Rules.

(2) Group "A" and Group "B" Government servants shall be examined by the Medical Board.

(3) Group "C" and Group "D" Government servants shall be examined by the District Civil Surgeon.District Civil Surgeon may refer the candidate to the Medical Board if he feels, opinion of the Medical Board is required.".

16. In rule 35 of the principal Rules,—

(i) in sub-rule (1), for the words "the Civil Surgeon of the concerned district or the Superintendent of St. George's or J.J Hospitals, Bombay" the words "the Chairman of Medical Board or Civil Surgeon of the concerned district or the Superintendent of Hospital" shall be substituted;

(ii) in sub-rule (2), for the words "before one of the Boards" the words "before the Board" shall be substituted.

17. For rule 36 of the principal Rules, the following shall be substituted, namely:—

"36. Medical Board consist of.- The Board referred to in rule 34, shall consist of three qualified medical practitioners, of whom one shall be the Dean or Medical Superintendent, Government Medical College, who shall also be the Chairman. For medical examination of female candidate there shall be one female medical officer of Group A shall be the member of the Board, if such female medical officer is not a member then the additional female medical officer of Group A shall be appointed as additional member. The Medical Board shall follow the procedure prescribed under the rules and the guidelines prescribed from time to time under Chapter-19 of the Maharashtra Civil Medical Code, Part I and powers are limited to their districts except sub-rule (1) of rule 35.".

18. In rule 37 of the principal Rules, for the words "by the Medical Board, the Civil Surgeon or Superintendent/Dean of St. George's Hospital" the words "or regularly to be examined, by the Chairman, Medical Board or District Civil Surgeon or Superintendent, Gokuldas Tejpal Hospital, Mumbai" shall be substituted.

19 In rule 38 of the principal Rules, for the words "District Medical Officer" at both the places where it occurs, the words "District Health Officer" shall be substituted.

20. In rule 40 of the principal Rules,—

(i) in sub-rule (1), for the words "medical opinion," the words "opinion of Medical expert" shall be substituted;

(ii) in sub-rule (2), for the words "Civil Surgeon" the words "Chairman, Medical Board or Civil Surgeon" shall be substituted;

(iii) in sub-rule (5), for the words "District Medical Officer" the words "District Health Officer" shall be substituted.

21. In rule 42 of the principal Rules,—

(i) in the title for the word and letters "Class IV" the word and letter "Group D" shall be substituted;

(ii) for the word and letters "Class IV" the word and letter "Group D" shall be substituted.

22. In rule 47 of the principal Rules,—

(i) in sub-rule (3), for clause (a), the following shall be substituted :

"(*a*) A Government servant who has been granted leave on medical ground, after submission of medical certificate of Registered Medical Practitioner shall be allowed to join and medical certificate of fitness in Form-5 in Appendix-V should be obtained from Medical Board. After receiving certificate from Medical Board decision regarding medical leave shall be taken.";

(ii) in Note 1, after the words "fitness certificate" the words "issued by the Chairman, Medical Board or District Civil Surgeon" shall be inserted.

23. In rule 49 of the principal Rules, for the words "excluding Sundays and holidays" the words "including Saturdays/Sundays and holidays" shall be substituted.

24. In rule 50 of the principal Rules, in sub-rule (3), for the words and letters "Class I or Class II" the words and letters "Group A or Group B" shall be substituted.

25. In rule 51 of the principal Rules, in sub-rule (2), for clause (b), the following clause shall be substituted and shall be deemed to have been substituted with effect from the 11th October 2011, namely :—

"(b) (i) When a Government servant is removed or dismissed from service, earned leave shall be credited to his account at the rate of 2-1/2 days per completed calendar month upto the end of the calendar month preceding the calendar month in which he is removed or dismissed from service.

(ii) When a Government servant dies while in service, the earned leave shall be credited at the rate of 2-1/2 days per completed calendar month till his death.".

26. In rule 54 of the principal Rules, in sub-rule (2), in clause (a), after the words "full vacation" the words "however, encashment of that leave is not allowed" shall be added.

27. In rule 56 of the principal Rules, for the words "Audit Officer" the words "Head of Office" shall be substituted and shall be deemed to have been substituted with effect from the 1st January 1990.

28. In rule 60 of the principal Rules, in sub-rule (1), in clause (a), for sub-clause (iv), the following shall be substituted and shall be deemed to have been substituted with effect from the 11th October 2011, namely :—

"*(iv) (a)* When a Government servant is removed or dismissed from service, the half pay leave shall be credited in his account at the rate of 5/3 days per completed calendar month upto the end of the calendar month preceding the calendar month in which he is removed or dismissed from the service.

(b) When a Government servant died while in service, the half pay leave shall be credited in his account at the rate of 5/3 days per completed calendar month till his death.".

29. In rule 61 of the principal Rules, after sub-rule (*3*), after proviso, the following sub-rule (*4*) and clause (*a*) shall be added and shall be deemed to have been added, with effect from the 27th June 2003 and clause (*b*) shall be added with effect from the 3rd February 2004, namely:-

"*(4)(a)* If a Government servant is participating in the training of 10 days Vipasyana conducted by Vipasyana Research Institute, Dhammgiri, District Nashik in the centers of the State of Maharashtra ;

(b) if a Government servant is participating in the training of 10 days Yogavidya conducted by the Kaivalyadham, Lonawala at Lonawala and Mumbai,—

Commuted leave maximum of 14 days at one time, may be granted without medical certificate to a Government servant on the following conditions,—

(i) such leave may be granted one time in a three years and maximum upto six times during his entire service;

(ii) the Government servant shall submit the photo copies of admission letter of the concerned center alongwith leave application and while joining the services he has to submit the joining report alongwith certificate of concerned center;

(iii) the cost of the training will be borne by the concerned Government servant,

(iv) leave cannot be claimed as of right.".

30. In rule 64 of the principal Rules, after sub-rule (*2*), after note, the following proviso shall be added :—

"Provided that, for Probationary Officers under Combined Probationary Training Programme no leave (except casual leave) will be sanctioned during complete probation and training period:

Further provided that,—

(1) In case of exceptional circumstances and unavoidable reasons, (due and admissible) Earned leave/ Half-pay leave will be sanctioned to Probationary Officers with the prior sanction of competent authority. But the total period of such leave will not exceed more than 30 days during the complete probation and training period.

(2) Probationary lady officer, will be sanctioned maximum 180 days maternity leave during complete probation and training period.

(3) In case of serious illness/ accident, Probationary Officer will be sanctioned (due and admissible) Earned leave/ Half pay leave/ Commuted leave/ Extra ordinary Leave for the period recommended by the Medical Board.

(4) For Probationary Officers of cadre Deputy Superintendent/ Assistant Commissioner of police undergoing training of Combined Probationary Training Programme, leave will be sanctioned according to the provisions prescribed in the Rule 357 (Part I) of Police Regulations during the training Period in Maharashtra Police Academy, Nashik.".

31. Rule 65 of the principal Rules shall be *deleted*.

32. In rule 66 of the principal Rules, in sub-rule (*1*), for the words "compulsory retirement" the word "superannuation" shall be substituted.

33. In rule 67 of the principal Rules,—

(*i*) in the title, for the words "compulsory retirement" the word "superannuation" shall be substituted;

(*ii*) in sub-rule (1), in clause (a), for the words "compulsory retirement" the word "superannuation" shall be substituted;

(*iii*) sub-rule (*2*) shall be deleted;

(*iv*) in sub-rule (3), in the proviso, for the words "compulsory retirement" the word "superannuation" shall be substituted.

34. In rule 68 of the principal Rules, in Note 2,—

(*i*) para (b) shall be deleted and shall be deemed to have been deleted with effect from the 1st January 1990;

(*ii*) in para (c), for the words "Non-gazetted" the words "Gazetted or Non-gazetted" shall be substituted and shall be deemed to have been substituted with effect from the 1st January 1990.

(*iii*) in para (d), the word "Audit/" shall be deleted and shall be deemed to have been deleted with effect from the 1st January 1990.

35. In rule 70 of the principal Rules, in sub-rule (*6*),—

(*i*) in clause (a), for the words "compulsory retirement", the word "superannuation" shall be substituted;

(*ii*) clause (*c*) shall be deleted.

36. In rule 74 of the principal Rules,—

(*i*) for sub-rule (1), the following sub-rule shall be substituted and shall be deemed to have been substituted with effect from the 28th July 1995, namely :—

"(1) A Competent Authority may grant to a female Government servant,-

(*a*) in permanent employ,

(*b*) not in permanent employ,-

(*i*) who has at least one year in continuous service; or

(*ii*) who has in a continuous service for at least 33 months on the work charge establishment or remunerated by piece rates or daily wages,who has less than two living children on the date of application, maternity leave for a period of ninety days from the date of its application or commencement.".

(*ii*) in sub-rule (1) as so substituted, for the words "ninety days", the words "one hundred and eighty days" shall be substituted and shall be deemed to have been substituted with effect from the 24th August 2009 ;

(*iii*) after sub-rule (1), the following note shall be inserted and shall be deemed to have been inserted with effect from the 24th August 2009, namely :—

"*Note* :—This facility is restricted to two living children.";

(*iv*) after sub-rule (*1*), the following sub-rule shall be inserted, namely :—

"*(1-A)* A female Government servant in permanent employment shall be paid leave salary equal to the pay drawn immediately before proceeding on leave. Such leave shall not be debited to the leave account.";

(*v*) for sub-rule (2), the following shall be substituted and shall be deemed to have been substituted with effect from the 15th January 2016:

"(2) The maternity leave of one hundred and eighty days is permissible to the female servant having joined the Government service through the approved mode of recruitment, and restricted to two children, and, the leave salary to the extent of salary drawn by such female servant prior to availing the leave. Such a leave shall not be debited from the leave account. However, the said maternity leave and leave salary shall be permissible to the Government female servant having service of less than two years, subject to the terms and conditions as followed :

(a) a bond equal to the pay for six months shall be obtained from the concerned female Government servant before sanctioning the maternity leave. Then only, the maternity leave and leave salary shall be made permissible;

(b) it shall be binding for such female Government servant to remain in Government service for minimum two years after joining the service from maternity leave. If such a servant intends to relieve or resign from the service before completion of period of two years service or during maternity leave or without resuming the service after maternity leave or after completion of maternity leave, to join any other service where the salary expenditure is not borne from the consolidated fund of the State Government, or, to resign for any other reason, such a female Government servant can resign from the Government service or be relieved after payment of salary equal to the amount paid during the maternity leave availed by her.";

(*vi*) in sub-rule (3), for the word and letters "Class IV" the word and letter "Group D" shall be substituted;

(vii) for sub-rule (4), the following sub-rule shall be substituted and shall be deemed to have been substituted with effect from the 28th July 1995:

"(4) A female Government servant may be allowed leave of the kind due, for maximum of one year, (including sixty days commuted leave and leave not due), without production of a medical certificate, if she so desires, in continuation of the maternity leave,";

(viii) for sub-rule (5), the following shall be substituted and shall be deemed to have been substituted with effect from the 28th July 1995:

"(5) (a) In a case of miscarriage or abortion, including abortion induced under the Medical Termination of Pregnancy Act, 1971, a maternity leave of maximum forty-five days is permissible to the female Government servant during her entire service period (without considering the number of children surviving):

Provided that, the application for the leave is supported by a medical certificate.

(b) If the female Government servant, due to abortion, requires a rest for longer durations, the period of absence can be regularised by granting due and permissible leave.

(*c*) The maternity leave availed earlier shall not be considered while granting the maternity leave due to abortion.";

(*ix*) in sub-rule (*6*),—

(*a*) for the words "does not have three or more" the words "has less than two" shall be substituted and shall be deemed to have been substituted with effect from the 28th July 1995;

(*b*) for the figures and word "90 days" the words "one hundred and eighty days" shall be substituted and shall be deemed to have been substituted with effect from the 24th August 2009;

(c) the following note shall be added and shall be deemed to have been added with effect from the 24th August 2009, namely:—

"*Note*:- This facility is restricted to two living children.".

37. After Rule 74 of the principal Rules, the following rule shall be inserted and shall be deemed to have been inserted with effect from the 20th January 2016 namely :—

"74A. Grant of Special Leave to female Government servant for rearing of a child born out of surrogacy.- Rules regarding Grant of special leave to the female Government servant for the rearing of a child born out of surrogacy have been incorporated in Appendix VI.".

38. After rule 74A of the principal Rules, the following rule is being added with effect from 21st September, 2016 and 21 categories of disabled are included with effect from 9th March, 2023, and the condition of age limit of the child with disability is omitted. However, leave cannot be taken for a period of less than 05 days at a time, this condition is being included from 9th March, 2023 :—

"74B. Grant of special child rearing leave to the Government servant with disabled child.- Rules regarding grant of special child rearing leave to the Government servant with disabled child have been incorporated in Appendix VII.".

39. After rule 74B of the principal Rules, the following rule shall be inserted and shall be deemed to have been inserted with effect from the 15th March 2017 , namely :—

"74C Grant of special leave to female Government servant for adopting child.- Rules regarding grant of Special Leave to female Government servant for adopting child have been incorporated in Appendix VIII.".

40. After rule 74C of the principal Rules, the following additional rule is being inserted and out of the said provision with effect from 23rd July, 2018 to the female Government servant as well as to the male Government servant without wife, or from 15th December, 2018 to the Government servant whose wife is bed ridden with terminal disease :—

"74D. Grant of child rearing leave to Government servant.- Rules regarding grant of child rearing leave to Government servant have been incorporated in Appendix IX.".

41. After rule 74D of the principal Rules, the following rule shall be *inserted*, namely :—

"74E. Special leave for sterilisation operation.- The Competent Authority shall grant, special casual leave to Industrial and non-Industrial State Government servants who has undergone the sterilisation operation under Family Welfare Programme as per the Government's orders issued from time to time.".

42. In rule 76 of the principal Rules, in sub-rule (2), after the clause (c), the following proviso shall be added, namely :—

"Provided that, the provisions of the Rights of Persons with Disabilities Act, 2016 (49 of 2016), shall be applicable.".

43. In rule 77 of the principal Rules, in sub-rule (1), in the Exception, in clause (iii), for the letters and figures "Rs. 225" the letters and figures "Rs.18,000-56,900" shall be substituted.

44. In rule 79 of the principal Rules,—

(*i*) in the title, after the word "Paralysis" the sign and word "/Aids" shall be inserted and shall be deemed to have been inserted with effect from the 20th January 2005;

(*ii)* after the word "Paralysis" the sign and word "/Aids" shall be inserted and shall be deemed to have been inserted with effect from the 20th January 2005.

45. In rule 83 of the principal Rules,—

(*i*) in sub-rule (1), for the words " Audit Officer" the words "Concerned Drawing and Disbursing Officer or Head of the Department" shall be substituted and shall be deemed to have been substituted with effect from the 1st January 1990;

(*ii*) in sub-rule (4), in clause (c), for the words "Audit Officer" the words "Head of the Department" shall be substituted and shall be deemed to have been substituted with effect from the 1st January 1990.

46. For rule 88 of the principal Rules, the following rule shall be substituted, namely :—

"88. Rates of study allowance.-The rates of study allowance to be granted to a Government servant who takes study leave in any country, shall be such as may be specially determined by Government in each case.".

47. In the principal Rules, wherever the words and letters "Class I, Class II, Class III and Class IV" occur the words and letters "Group A, Group B, Group C and Group D" shall be substituted, respectively.

48. In Appendix-I of the principal Rules,—

(i) in entry at Sr. No.(2), in column (3), in clause (a), for the word and letters "Class II" the word and letter "Group B" shall be substituted ;

(ii) entry at Sr. No.(3), shall be deleted ;

(iii) in entry at Sr. No.(6),—

(a) in sub-entry (i), in columns (4), (5) and (6),—

(i) after clause (2), the following clause shall be added and shall be deemed to have been added with effect from the 16th July 1994, namely :—

"(3) Secretary of the Department.		Full powers		Within India. With consultation of General Administration Department and Finance Department for outside India.";

(ii) for the figures and word "120 days", at both the places where it occurs, the figures and word "180 days" shall be substituted and shall be deemed to have been substituted with effect from the 16th July 1994;

(iii) for the words and letters "Class I and Class II" the words and letters "Group A and Group B" shall be substituted;

(iv) for the word and letters "Class II" the word and letter "Group B" shall be substituted;

(b) in clause (*ii*), in column (3), for the word "Schools" the word "Colleges" shall be substituted;

(iv) in entry at serial No. 10,—

(a) in column (4), for the words "Authorities competent to make appointments" the words "Appointing Authority" shall be substituted and shall be deemed to have been substituted with effect from the 2nd June 2003;

(*b*) in column (5), sub-clause (2) shall be deleted and shall be deemed to have been deleted with effect from the 2nd June 2003.

(*c*) in column (6), the following remarks shall be inserted and shall be deemed to have been inserted with effect from the 2nd June 2003:

"Leave may be granted upto ninety days to the servant on temporary post and upto one year to servant on permanent post, however, above this period, the leave may be granted subject to the following conditions:-

(1) The servant has completed minimum five years continuous service preceding, the period of absence without leave.

(2) If a servant remains absent without leave and intimate by way of application to his office and in the opinion of the Competent Authority the absence is on reasonable grounds, the Appointing Authority has to take decision to regulate that period by granting leave due and admissible. If the absence is not on reasonable ground departmental enquiry shall be initiated against that servant.

(3) At the final stage of departmental enquiry of such servant, who remains absent without leave is not reasonable, the view shall be taken so as to declare his entire absence as a Dies-non.

(4) If a decision has taken to commute the periods of absence without leave into extra ordinary leave or Dies-non, that period shall not be taken into account for any service purpose (including pensionary benefits) and shall be recorded in service book specifically.

(5) A departmental or legal enquiry shall not be pending on the grounds of absence without leave.

(6) The Competent Authority has to satisfy and to certify that the servant has not resigned or not compulsory retired or removed from service or dismissed on the ground of absence without leave.

(7) Responsibility shall be fixed on the Competent Authority who has not initiated departmental enquiry against the concerned servant who remains absent without leave.";

(v) after entry at serial No.(13), the following entries shall be added and shall be deemed to have been added with effect from the 2nd June 2003:

"14	Rule 79 and Sub-rule (4) of Rule 8 in Appendix III	Power to grant T.B./Cancer/ Leprosy/ Paralysis leave 3rd time	Administrative Department of Mantralaya	Full powers	Subject to the observance of terms and conditions prescribed in Appendix III of the Maharashtra Civil Services (Leave) Rules, 1981
15	Rule 80	Power to grant study leave in India/outside India	(1) For completion of study in India Administrative Department of Mantralaya (2) For completion of study outside India Administrative Department of Mantralaya, with the consultation of G.A.D.	Full powers Full powers	Subject to the observance of terms and conditions prescribed in Chapter VII of this rules. Subject to the observance of terms and conditions prescribed in Chapter VII of this rules.".

49. In Appendix-II of the principal Rules,—

(1) in clause (*1*), in sub-clause (*a*),-

(*i*) in entry (i), for the words and letters "Class I, II and III" the words and letters "Group A, B and C" shall be substituted;

(*ii*) in entry (ii), for words and letters "Professors, Readers, Associate Professors, Research Assistants, Lecturers, Assistant Lecturers, Demonstrators, Tutors in Class I, II and III" the words and letters "Professors, Assistant Professors, Director, Physical Training, Junior Lecturer, Tabalji, Music Assistant, Harmonium Player in Group A, B and C" shall be substituted;

(*iii*) in entry (iii), for the words and letters "Class I, II and III" the words and letters "Group A, B and C" shall be substituted;

(*iv*) in Note, in clauses (v) and (vi), for the word and letters "Class IV" the word and letter "Group D" shall be substituted;

(*2*) for clause (*6*), the following shall be substituted, namely :—

"6. Under the Commissionarate of Fisheries.- The staff attached to the Government Fisheries Commissionarate (except Group D staff).".

50. In Appendix-III of the principal Rules,-

(1) in the title for the words "or paralysis" the sign and words "/paralysis or Aids" shall be substituted and shall be deemed to have been substituted with effect from the 20th January 2005;

(2) in rule 3, sub-rule (5),-

(*a*) after the word "addition to" the word "earned" shall be added;

(*b*) in clause (a) of rule (3A), after the word "Paralysis" the sign and word "/Aids" shall be added and shall be deemed to have been added with effect from the 1st January 2006;

(3) in rule 6, clause (a) of sub-rule(1) for the word "health" the word "interest" shall be substituted.

(4) in rule 7,—

(*a*) in sub-rule (*1*),—

(*i*) for the words and figures "Rs.760" the word, figure and sentence "Rs.38,600-1,22,800 in 7th pay commission and the Government awarded equal to Time Scale pay time to time in the next pay commission" shall be substituted;

(*ii*) in clause (*a*), for the letters and figures "Rs.25" the letters and figures "Rs.500" shall be substituted;

(*iii*) in clause (*b*), for the letters and figures "Rs.50" the letters and figures "Rs.1000" shall be substituted;

(*b*) in sub-rule (*2*),—

(*i*) in clause (*a*), for the letters and figures "Rs.760" the words and figures "*Rs.38,600-1,22,800* in 7th pay commission and the Government awarded equal to Time Scale pay time to time in the next pay commission" shall be substituted;

(*ii*) in clause (b), for the letters and figures "Rs.760" the words and figures "Rs.38,600-1,22,800 in 7th pay commission and the Government awarded equal to Time Scale pay time to time in the next pay commission" shall be substituted;

(*c*) in sub-rule (3), for the letters and figures "Rs.50" the letters and figures "Rs.1000" shall be substituted;

(*d*) in sub-rule (4), in the Note, for the letters and figures "Rs.50" the letters and figures "Rs.1000" shall be substituted;

(*e*) in sub-rule (*5*),—

(*i*) in clause (a), for the letters and figures "Rs.30" the letters and figures "Rs.600" shall be substituted;

(*ii*) in clause (*b*), for the letters and figures "Rs.15" the letters and figures "Rs.300" shall be substituted;

(*5*) in rule 11,-

(*a*) in the title note, for the words "or Paralysis" the words "Paralysis or Aids" shall be substituted;

(*b*) for the words "or Paralysis" the sign and words "/Paralysis or Aids" shall be substituted;

(*c*) for the letters and figures "Rs. 50" the letters and figures "Rs. 1000" shall be substituted.

51. In Appendix IV of the principal Rules, the heading 'Leave Rules applicable to the Advocate General' and rules 1, 2 and 3 there under shall be deleted.

52. In Appendix V of the principal Rules,—

(*a*) in Form 1,

(*1*) entry at serial No.10 shall be deleted;

(*2*) in entry at serial No.13, for the words "three or more" the words "more than two" shall be substituted;

(*3*) after the entry at serial No.14, the heading 'Certificate Regarding Admissibility of Leave' shall be deleted;

(*4*) in entry at serial No. 15 shall be deleted;

(*b*) in Form 3, for the words "Authorised Medical Attendant" the words "Authorised Medical Officer" shall be substituted;

(*c*) in Form 4, for the words "Authorised Medical Attendant" the words "Authorised Medical Officer" shall be substituted;

(*d*) in Form 5, for the words "Authorised Medical Attendant" at both the places where it occurs, the words "Authorised Medical Officer" shall be substituted;

(*e*) in Form 6, for the words "behalf of the Government" the words "behalf of the Governor" shall be substituted;

(*f*) in Form 7, for the words "behalf of the Government" the words "behalf of the Governor" shall be substituted.

53. After Appendix V of the principal Rules, the following Appendix shall be added and shall be deemed to have been added with effect from the 20th January 2016, namely :—

"*APPENDIX VI*

(*see* rule 74A)

Grant of special leave to the female servant for the rearing of a child born out of surrogacy

The competent authority may sanction a special leave of 180 days to the female Government servant as a maternity leave, to rear a child born out of surrogacy subject to following terms and conditions:

(1) Concerned female Government servant shall make an application in advance, to the competent authority in prescribed procedure. It shall be necessary to enclose the agreement of surrogacy, certificate by the concerned medical officer/gynaecologist. Certificate of gynaecologist that all the guidelines issued by the ICMR regarding surrogacy have been followed, shall also be required to be enclosed;

(2) Said special leave shall be admissible for the period of 180 days from date of birth of child;

(3) This leave shall be admissible only for once during entire service period;

(4) This leave shall be admissible to the female Government servant having no child and to the female Government servant who has not adopted a child.".

54. (*1*) After Appendix VI of the principal Rules, the following Appendix shall be added and shall be deemed to have been added with effect from the 21st September 2016 :

“APPENDIX VII

(*see* rule 74B)

Grant of special child rearing leave to the Government servants with disabled child.

Taking into consideration the provisions of the Persons with Disabilities (Equal Opportunity, Protection of Rights and Full Participation) Act, 1995 (1 of 1996), the Competent Authority may grant Special Child rearing Leave to the Government servant mentioned hereinafter, and the male servant of the State, who has a child and without spouse i.e. father of such a child, for a maximum limit of 730 days out of entire period of service:—

(A) As per section 2 (*z*) of the Persons with Disabilities (Equal Opportunities, Protection of Rights and Full Participation) Act, 1995, following disabilities :

(1) Blindness; (2) Low vision; (3) Leprosy cured; (4) Hearing impairment; (5) Loco-motor disability; (6) Mental retardation and (7) Mental illness

Such a disability must comply with the disability as defined in the said Act. Also, a medical authority should have certified that the disability is 40% or above,

(2) A child with autism, cerebral palsy, mental retardation, multiple disabilities and severe disability, as defined in clauses (*a*), (*c*), (*g*), (*h*) and (*o*), respectively of section 2 of the National Trust for Welfare of Persons with Autism, Cerebral Palsy, Mental Retardation and Multiple Disabilities Act, 1999 (44 of 1999).

(B) The terms and conditions for the permissibility of the leave are :—

(1) It shall be necessary to produce the Certificate of Disability issued by a Civil Surgeon or a Government Medical Officer senior than a civil surgeon or a certificate issued as per the resolutions passed by the Government from time to time ;

(2) The leave cannot be claimed as a matter of right but can be availed with prior permission of competent authority only ;

(3) The leave can be availed till the age of 22 of the disabled child ;

(4) The leave shall be applicable for first two surviving children ;

(5) During such period she/he shall be paid leave salary equal to the pay drawn immediately before proceeding on leave ;

(6) Such a leave can be availed in more than one spells; however, shall be limited to maximum three (spells) in a financial year ;

(7) The account of the Child-rearing Leave shall be kept in the format enclosed herewith and same shall be kept in the service book. The account shall be properly entered in the service book also ;

(8) The Special Child-rearing Leave cannot be granted during a probation period; however, if the competent authority is convinced that, such a servant must avail the leave due to serious condition of the disabled child, the special child-rearing leave of a minimum period can be availed during the probation period, in exceptional circumstances. The probation period of the concerned male/female Government servant shall be extended in like proportion ;

(9) If the male/female Government servant, eligible for special child-rearing leave, accepts new appointment for more than one time, then the leave for the periods as different locations shall be combined and a leave of 730 days out of total period of service shall become permissible;

(10) A Government servant may be allowed leave of the kind due, if she/he so desires and applies up to a maximum period of one year ;

(11) It shall be mandatory for the Government servant to produce a certificate that the disabled child is dependent on such a servant.

(2) In Appendix VII as so added, for para (A), the following shall be substituted and shall be deemed to have been substituted with effect from the 9th March 2023, namely :—

"(A) As per clause (zc) of section 2 of the Rights of Persons with Disabilities Act, 2016 (49 of 2016), disability includes the following categories as specified in the Schedule, —

1. Loco Motor Disability
2. Leprosy Cured Person
3. Cerebral Palsy
4. Dwarfism
5. Muscular Dystrophy
6. Acid Attack Victims
7. Blindness
8. Low Vision
9. Hearing Impaired (Deaf and hard of Hearing)
10. Speech and Language Disability
11. Intellectual Disability
12. Specific Learning Disability
13. Autism Spectrum Disorder
14. Mental Behaviour / Mental illness
15. Multiple Sclerosis
16. Parkinsons disease
17. Haemophilla
18. Thalassemia
19. Sickle Cell Disease
20. Chronic Neurological Condition
21. Multiple Disabilities

(3) In para (B), clause (3) shall be deleted and shall be deemed to have been deleted with effect from the 9th March 2023.

(4) The following Note shall be added and shall be deemed to have been added with effect from the 9th March 2023, namely :—

"*Note*.- The leave cannot be taken for less than five days at a time.".

ANNEXTURE of special child rearing leave to the Government servants with disabled child

Name of the department/office:

Name and designation of officer/staff:

Mobile No./Telephone No.

Period of child rearing leave		Total period	Balance leave		Signature, designation and name of the office of the competent authority
From	To		Date	Balance	
1	2	3	4	5	6

.".

55. After Appendix VII of the principal Rules, the following Appendix shall be added and shall be deemed to have been added with effect from the 15th March 2017, namely :—

"APPENDIX VIII

(*see* rule 74C)

Grant of special leave to female State Government servant for adopting child.

The competent authority may sanction a special leave to the female Government servant who have joined the service through approved mode of recruitment and adopting a child as under :

(A) (1) If the age of the adopted child is below one year on the date of adoption, a leave of 180 days shall be admissible ;

(2) If a child between the age of more than one year and below three years has been adopted, then a leave of 90 days shall be admissible.

The benefit of said leave shall commence from the stage of pre-adoption foster care; and in other cases, same shall be admissible after completion of the legal adoption process.

During such period she shall be paid leave salary equal to the pay drawn immediately before proceeding on leave and such leave shall not be debited to the leave account.

(B) (1) Required documents/legal papers related to the adoption of child be submitted. If the child is adopted from a adoption society, the papers related to the society shall be produced for grant of leave; no court order is required to be produced. Said orders be produced in the office once a final order is issued by the Court.

(2) Said special leave shall be admissible to the female Government servants having less than two surviving children.

If the female Government servant with one surviving child, obtains such a special leave, the maternity leave and the surrogacy leave for maternity/adopted child shall not be admissible.

(3) There is no bar of service period. However, the female Government servants who have a service period of less than two years, should submit a bond paper while applying for the said leave. It shall be compulsory for the female Government servant to serve the Government for minimum two years; who joins the service after completion of special leave or after completion of the due or permissible leave with the special leave. The female State Government servant, who intends to, join any other service from the service of the State Government, where the salary expenditure is not made by the State Government or from the Consolidated Fund of the State, before completion of minimum two years of service during the special leave period/ without joining after the special leave/during the due and permissible leave period along with the leave or without joining the special leave/after completion of the special leave or after joining after the due and permissible leave along with special leave; or to resign for any other reason or to be relieved, such a servant shall be allowed to resign or to be relieved, from the service of Government after payment of salary equal to the salary drawn for the period of child rearing

leave and the concerned State Government servant shall furnish a bond of like nature to the office while applying for the leave, without fail.

(C) Considering the age of the child to be adopted on the date of adoption, due and admissible leaves can be availed without production of medical certificate in addition to the adopted child rearing leave as under. The extra-ordinary leave shall be included in the admissible leave. However, the extra-ordinary leave shall not be counted for the purposes of pension and increments:-

(1) If the age of the adopted child is less than one month; then the special leave of one year shall be admissible;

(2) If the age of the adopted child is more than 6 months but less than 7 months; then the special leave of 6 months shall be admissible;

(3) If the age of the adopted child is more than 9 months and less than 10 months; the special leave of 3 months shall be admissible.".

56. After Appendix VIII of the principal Rules, the following Appendix shall be added with effect from 23rd July, 2018 to the female Government servant as well as to the male Government servant without wife, or from 15th December, 2018 to the Government servant whose wife is bed ridden with terminal disease :—

"APPENDIX IX

(see rule 74D*)*

Grant of Child Rearing Leave to the Government servants.

The competent authority may sanction Child Rearing Leave for maximum one hundred and eighty days to the female Government servant of the State Government as well as male Government servant without spouse or whose wife is bed ridden with terminal disease, subject to the following terms and conditions :—

(A) Female Government servant as well as Male Government servant without wife :

1. The grant of leave shall be applicable till attaining the age of 18 years of the children. (The responsibility to ensure that the leave shall not be applicable from the date of attainment of 18 years of age (to the servant) who is on child rearing leave, shall rest with the leave sanctioning officer).

2. The leave can be availed to the extent of maximum two months in a year.

3. The leave can be availed in the spells of 1/2/3/4 during the (entire) service period, subject to the condition no.1 supra. However, the leave can be availed in a calendar year in three spells.

4. The leave shall be entitled for first two surviving children.

5. The availing of leave shall be applicable after completion of one year of government service.

6. The leave can be sanctioned even if the earned leave and half-pay leave are in credit.

7. The leave can be taken in addition to the earned leave, half-pay leave and maternity leave.

8. If a leave is taken in one calendar year is continued in next calendar year, such a leave shall be considered for the preceding calendar year.

9. During such period she shall be paid leave salary equal to the pay drawn immediately before proceeding on leave.

10 The Child-rearing Leave cannot be granted during a probation period; however, if the competent authority is convinced that, such a servant must avail the leave due to serious condition of the child, the child-rearing leave of a minimum period can be availed during the probation period, in exceptional circumstances. The probation period of the concerned male/female Government servant shall be extended in like proportion.

11. The Leave Travel Concession shall not be permissible during the leave period.

12. The leave cannot be asked as a matter of right and can be availed with prior permission of the competent authority only. The competent authority shall be responsible to take care that no creation of post and recruitment and such sanction of leave would not affect the day to day working, while sanctioning the leave. The servant is not habitual in seeking leaves, should also be considered while sanctioning the leave.

13. If the Government servant, eligible for child-rearing leave, accepts new appointment for more than one time, then the leave for the periods at different locations shall be combined and a leave of 180 days out of total period of service shall become permissible.

14. The account of the Child-rearing Leave shall be kept in the format enclosed herewith and same shall be kept in the service book. The account shall be properly entered in the service book also.

15. The State Government servant, who intends to, join any other service from the service of the State Government, where the salary expenditure is not made by the State Government or from the Consolidated Fund of the State, before completion of minimum ten years of service, or to resign for any other reason or to be relieved, such servant shall be allowed to resign or to be relieved, from the service of State Government after payment of salary equal to the salary drawn for the period of child rearing leave and the concerned State Government servant shall furnish a bond of like nature to the office while applying for the leave, without fail.

(B) Male Government servant whose wife is terminally ill:-

After producing a medical certificate from the Superintendent of J. J. Hospital/District Civil Surgeon (for City)/District Health Officer (for rural area), whose wife is bedridden with disease or mentally ill or incapacitated to rare child, is entitled to Child Rearing Leave for that period as per terms and conditions mentioned at (A) 1 to 15 above.

The wife of Government servant is admitted as in-patient in Hospital and bedridden with disease and unable to take care of child, the male Government servant is entitled to child rearing leave subject to maximum of 180 days, as per the case. In case of death of wife of Government servant after sanction of child rearing leave to Government servant, he is entitled for balance period of Child Rearing Leave maximum period of 180 days.

ANNEXURE of the account of child rearing leave to the Government servants.

Name of the department/office:

Name and designation of officer/staff:

Mobile No./Telephone No.

Period of child rearing leave		Total period	Balance leave		Signature, designation and name of the office of the competent authority
From	To		Balance	Date	
1	2	3	4	5	6

.”.

57. After Appendix IX of the principal Rules, the following Appendix shall be added :—

"APPENDIX X

(*see* rule 34)

There shall be 16 Medical Boards for concerned districts for medical examination of the candidates who are selected for State Governments Service as per the provisions of Maharashtra Civil Services Rules:

Sr. No.	Medical Board	District
1	Grant Government Medical College and Group of J. J. Hospital, Byculla, Mumbai.	Thane, Palghar, Raigad, Nashik
2	Gokuldas Tejpal Hospital, Mumbai.	Mumbai City, Mumbai Suburban
3	B.J.Government College andSasoon General Hospital, Pune	Pune, Ahmednagar
4	Government Medical Collegeand Hospital, Nagpur	Nagpur, Bhandara,Gondia
5	Indira Gandhi Government Medical College and Hospital,Nagpur	Wardha
6	Government Medical College and Hospital, Aurangabad.	Aurangabad, Jalna
7	Swami Ramanand Tirth Medical College and Hospital,Ambejogai, Beed	Beed
8	Dr.Vaishampayan Memorial Government Medical College andHospital, Solapur.	Solapur, Osmanabad
9	Government Medical College, Mirajand Padmabhushan Vasantdada Patil Government Hospital, Sangali.	Sangali, Satara
10	Shri Bhausaheb Hire Government Medical College and Hospital, Dhule.	Dhule, Nandurbar,Jalgaon
11	Dr. Shankarrao ChavanGovernment Medical College and Hospital,Nanded	Nanded, Parbhani,Hingoli
12	Shri Vasantrao Naik Government Medical College and Hospital,Yavatmal.	Amravati, Yavatmal
13	Rajarshi Chhatrapati Shahu Maharaj Government Medical College and Chhatrapati Pramilaraje General Hospital, Kolhapur	Kolhapur, Sindhudurg, Ratnagiri
14	Government Medical College and Hospital, Latur	Latur
15	Government Medical College and Hospital, Akola	Akola, Buldhana, Washim
16	Government Medical College and Hospital, Chandrapur	Chandrapur, Gadchiroli.".

.".

By order and in the name of the Governor of Maharashtra,

Dr. RICHA BAGLA,
Principal Secretary to Government.

ON BEHALF OF GOVERNMENT PRINTING, STATIONERY AND PUBLICATION, PRINTED AND PUBLISHED BY DIRECTOR, RUPENDRA DINESH MORE, PRINTED AT GOVERNMENT CENTRAL PRESS, 21-A, NETAJI SUBHASH ROAD, CHARNI ROAD, MUMBAI 400 004 AND PUBLISHED AT DIRECTORATE OF GOVERNMENT PRINTING, STATIONERY AND PUBLICATIONS, 21-A, NETAJI SUBHASH ROAD, CHARNI ROAD, MUMBAI 400 004. EDITOR : DIRECTOR, RUPENDRA DINESH MORE.